

KADIN

**ÇALIŞMALARINA
SOSYOLOJİK, KÜLTÜREL ve
EDEBİ BİR BAKIŞ**

Editörler

Dr. Gizem ORÇİN

Yasemin AĞAOĞLU

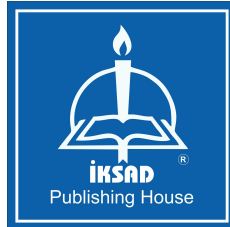
KADIN ÇALIŞMALARINA SOSYOLOJİK, KÜLTÜREL ve EDEBİ BİR BAKIŞ

EDİTÖRLER

Dr. Gizem ORÇİN
Yasemin AĞAOĞLU

YAZARLAR

Dr. Lecturer Orhun Burak SÖZEN
Dr. Gamze Somuncuoğlu ÖZOT
Dr. Öğretim Üyesi Gizem ORÇİN
Dr. Öğr. Üyesi, Sema ÇİFÇİ
Araş. Gör. Nurgül ARSLAN
Dr. Öğr. Üyesi, Vasfiye Bayram DEĞER
Araş. Gör. Melike ORÇİN
Öğr. Gör. Tuğba KANMAZ
Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN
Prof. Dr., Sakine Serap AVGIN
Doç. Dr., Yekta GEZGİNÇ
Öğretmen Büşra UYGUN
Doç. Dr. Fatma BAŞAR
Devrim HASTAOĞLU
Büşra İŞGÜZAR
Doç. Dr. Barbara Dell'Abate Çelebi
Dr. Emel ÇOKOĞULLAR
Dr. Öğretim Üyesi Rümeyza KARS

Copyright © 2020 by iksad publishing house

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social Researches Publications® (The Licence Number of Publicator:

2014/31220) TURKEY

TR: +90 342 606 06 75

e mail: uluslararasikitap@gmail.com

www.iksad.net

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules. Iksad Publications – 2020©

ISBN:978-625-7914-60-4

Cover Design: K.ADILBEKOVA

March / 2020 Ankara / Turkey

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN

Önsözi

BÖLÜM 1

WOMEN EMPOWERMENT:
TOWARDS A FEMINIST RECONCEPTUALIZATION OF POWER AND AGENCY

Associate Professor Barbara Dell'Abate ÇELEBİSayfa 1

BÖLÜM 2

KADIN ÖĞRETMEN ADAYLARININ PSİKOLOJİK DAYANIKLILIĞININ DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Prof.Dr. Sakine Serap AVGIN

Doç. Dr. Yekta GEZGİNÇ

Öğretmen Büşra UYGUNSayfa 13

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE TRANSSEKSÜEL KADINLARIN SAĞLIK SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Devrim HASTAOĞLU

Büşra İŞGUZAR.....Sayfa 36

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE KADININ "AHLÂK" ve "EDEP" ODAKLI YAŞAMI: AYIP DENEN BİR ŞEY VAR!

Dr.Emel ÇOKOĞULLARSayfa 55

BÖLÜM 5

TOPLUMSAL CİNSİYET VE HEMŞİRELİK MESLEĞİ

Doç.Dr. Fatma BAŞAR.....Sayfa 68

BÖLÜM 6

KADIN VE EDEBİYAT

EDEBİYATDr.Gamze SOMUNCUOĞLU ÖZOT.....Sayfa 76

BÖLÜM 7

ERİL TAHAKKÜMÜN MEDYATİK TEMSİLİ: POPÜLER BİR KADIN AVUKAT PORTRESİ

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ GİZEM ORÇİN.....Sayfa 89

BÖLÜM 8

TOPLUMSAL CİNSİYETİN ANA AKIMLAŞTIRILMASINA KURUMSAL BİR KATKI: TÜRKİYE BÜYÜK
MİLLET MECLİSİ KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU

Araş. Gör. Melike ORÇİN.....Sayfa 111

BÖLÜM 9

EMPOWERMENT OF TURKISH WOMEN BY EDUCATION AND TRAINING

Dr. Orhun Burak SÖZEN.....Sayfa 132

BÖLÜM 10

OSMANLI TOPLUMUNDA KADIN, AHLÂK VE ŞİDDET (1700-1730)

Dr. Öğretim Üyesi Rümeyza KARS.....Sayfa 150

BÖLÜM 11

GÖÇMEN KADINLARIN BEDEN KÜTLE İNDEKSLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi, Sema ÇİFÇİ

Araş. Gör. Nurgül ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi Vasfiye Bayram DEĞERSayfa 188

BÖLÜM 12

AKADEMİSYEN ANNE OLMAK

Öğr. Gör. Tuğba KANMAZ

Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİNSayfa 200

ÖNSÖZ

“Kadın Çalışmalarına Sosyolojik, Kültürel ve Edebi Bir Bakış” adlı bu derleme kitap çalışması, kadın çalışmaları alanının disiplinler arası bir eğilimle analiz edilmesini amaçlamaktadır. Kitapta yer alan her bir bölüm, kadın çalışmaları alanındaki eksikliği kapatmak, alana katkı sunmak ve kendi disiplinler yaklaşımını kadın çalışmalarıyla sentezlemeyi hedeflemektedir. Kadın çalışmaları alanındaki temel kavramlar ve kuramlar üzerinden hareket ederek ilerleyen bu çalışmalar, teorik zeminde eril ideoloji, eril tahakküm, ataerkil ideoloji, ataerkil düzen gibi cinsiyetçi kavramları analiz etmekte, aynı zamanda kadın çalışmaları disiplinine uyarlanan uygulamalı örneklerle alanda ihmal edilen konulara eğilmektedir. Kitapta yer alan her bir özgün çalışma, edebiyat, sinema, politika, sanat, hukuk, sağlık, akademi, iletişim ve eğitim gibi alanlarla kadın çalışmalarını yan yana getirmeyi temel amaç edinmiştir. Böylece toplumun sosyolojik, kültürel ve edebi anlatılarındaki cinsiyetçi öğelerin yapı sökümü uğratılması sağlanmış ve bütünsel bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yok edilmesine yönelik yapılan bu çalışmalar, yalnızca kadın çalışmalarıyla değil, benzer şekilde erkeklik çalışmaları ve LGBTİ bireyler üzerinden yapılan analizlerle de desteklenmelidir. Bu amaçla kitaptaki çalışmalar, toplumdaki cinsiyetçi örgüyü açığa çıkararak, okura kadın çalışmaları konusu üzerinden genel bir perspektif sunmaktadır.

Kitapta yer alan çalışmalardan, “Empowerment of Turkish Women By Education and Training” başlıklı eser, kadınların eğitim ve öğretimle güçlendirilmesinin bir örneğini sunmaktadır.

Egemen anlatı biçimlerindeki ataerkil ideolojinin bir çözümlemesini amaçlayan “Anlatılar ve Ataerkil İdeoloji Arasındaki İlişki Bağlamında Dede Korkut Hikâyelerini Yeniden Okumak” adlı çalışma, anlatı biçimlerine eleştirel ve sorgulayıcı bir perspektifle yaklaşmaktadır.

“Kadın ve Edebiyat” çalışması da, edebiyat ve kadın ekseninden hareket ederek, dünya edebiyatındaki kadın yazarlara ilişkin genel bir değerlendirme yaparak, Türk edebiyatından seçilmiş bazı kadın yazarların kadınlık ve yazarlık serüvenlerini incelemektedir.

“Eril Tahakkümün Medyatik Temsili: Popüler Bir Kadın Avukat Portresi” başlıklı bölüm, eril tahakküm kavramı üzerinden popüler kültür, medya ve temsil arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir.

“Göçmen Kadınların Beden Kütle İndekslerinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışma ise göç ve beslenme arasındaki ilişkiyi analiz ederken, göçün insan sağlığı üzerindeki etkilerini irdelemektedir.

“Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılmasına Kurumsal Bir Katkı: Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” adlı çalışma, parlamento hukukunda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ilişkin süreci analiz etmektedir.

Akademinin içerisinde yer alan kadınların anne olma süreçlerindeki deneyimleri ve karşılaştıkları zorluklar ise “Akademisyen Anne Olmak” başlıklı bölümde ele alınmaktadır.

“Kadın Öğretmen Adaylarının Psikolojik Dayanıklılığının Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışma bölümü ise, kadın öğretmen adaylarıyla yapılan psikolojik dayanıklılık ölçeği verilerinden elde edilen bulguları literatüre kazandırmayı hedeflemektedir.

Cinsiyetlendirilmiş meslek alanlarından birisi olan hemşirelik mesleğine yönelik bir analizi sunan “Toplumsal Cinsiyet ve Hemşirelik Mesleği” başlıklı bölüm, hemşirelik mesleğinin toplumsal cinsiyet açısından sorgulamasını yapmaktadır.

“Türkiye’de Transseksüel Kadınların Sağlık Sektöründe Karşılaştığı Sorunlar” adlı çalışma, trans kadın olma deneyimi üzerinden sağlık alanında yaşanan sorunlara odaklanmaktadır.

“Women Empowerment: Towards A Feminist Reconceptualization of Power and Agency” başlıklı bölüm, kadınların güçlendirilmesi konusunu iktidar teorileri üzerinden irdeleyerek, yeniden bir kavramsallaştırma örneği sunmaktadır.

“Türkiye’de Kadının ‘Ahlâk’ ve ‘Edep’ odaklı Yaşamı: Ayıp Denen Bir Şey Var!” adlı bölümde, kadın kimliğinin ahlak ve edeple sınırlandırılması ve ‘beklentiler alanı’

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kalktığı bir toplum arzusuyla, kitap çalışmasında yer alan her bir değerli araştırmacı ve akademisyene alana sağladıkları katkı için teşekkür ediyorum. Buradaki çalışmaların ve anahtar çalışma başlıklarının ise genç akademisyenlere, konuya ilgi duyan okurlara ve öğrencilere faydalı olmasını temenni ediyorum.

Dr. Öğretim Üyesi Gizem ORÇİN

10.BÖLÜM

OSMANLI

TOPLUMUNDA KADIN,

AHLÂK VE ŞİDDET

(1700-1730))

Dr. Öğretim Üyesi Rûmeysa KARS

OSMANLI TOPLUMUNDA KADIN, AHLÂK VE ŞİDDET (1700-1730)

Rümeysa KARS

*Dr. Öğretim Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi ABD*

GİRİŞ

Osmanlı'da toplumun temel ögesi hükmündeki ailenin önemli bir ferdi olarak kadının yeri ve önemi tarih boyunca merak konusu olmuştur. Toplumların resmî evraklarda görülemeyen sosyal, kültürel ve ekonomik pek çok özelliği seyahatnameler sayesinde gün yüzüne çıkarılıyor olsa da bu eserlerdeki bilgilerin de dikkatle ele alınması gerekmektedir. Batılı seyyahlar, Osmanlı Devleti'ni ziyaret ettiklerinde tasavvur ettikleri gibi bir aile hayatıyla karşılaşmasalar da zihinlerinde tasarladıkları şekilde eserlerinde Osmanlı kadını, cinsel obje şeklinde ele alarak gerçeğe aykırı bir kadın imgesi ortaya koymuşlardır. Bu seyyahlardan biri olan Thornton'un, "*...Kadının istekleri kontrol altında bütün davranışları kısıtlanmış kaba bir gözetim altında tutulur. Yaşamını ve davranışlarını buyurgan ve belki de hiç sevmediği bir efendinin kısa süreli ve kısmî beğenisini kazanmaya yönelik olarak düzenlemek zorunda bırakılmıştır. Efendisinin değişen isteklerine göre bazen onun hanımı bazen de*

hizmetçisi olmaktadır.” (Thornton,2010:s.301) şeklinde bahsettiği ve pek çok batılı seyyahın bu konudaki yaygın kanaatlerinin aksine; kadının aile içerisinde her zaman önemli bir yeri olmuştur. Nitekim kadının yeri ve önemi, Türk kültürü ve İslamiyet’in dinî ve ahlâkî öğretileri etrafında şekillenmiştir. İslâmiyet’ten önceki dönemde toplum hayatında erkeğin yanında yer alan kadının mevkisi bakıldığında erkeklere denkti. İbn-i Batuta’nın verdiği bilgiye göre “*Anadolu’da 14. yy’da köylerde ve kasabalarda kadınlar, erkekleri ile birlikte gelen misafirleri ağırlamakta ve örtünmemektedirler. Yöneticilerin hanımları elçileri karşılamaktaydılar. Ayrıca, kadınlara gösterilen hürmete şaşır kaldığını yazmaktadır.*”(İbn Batuta,1417:v.770)

İslâmiyet’in kabulüyle Türk toplumunda, kadının mevcut konumu ve değeri daha da güçlenmiştir. İslam dinine göre de kadın ve erkek, Allah ve onun bildirdiği dinî öğreti karşısında tamamen eşit konumdadır. (Erdoğan,1999:s.15) Ancak İslâm dininde kadın erkek eşitliği her hususta değil, sadece insan olması açısından ve hukukî yöndendir. (Kaplan,2004:s.14) Nitekim Kadınlar hem görevleri, hem de biyolojik ve psikolojik yapıları bakımından erkeğe eşit olamazlar.

1.Kadının Toplum İçerisindeki Ahlâkî Durumunun Muhafazasını Öngören Hususlar

Ahlâk kavramı, insanın yaratılıştan sahip olduğu ya da eğitimle sonradan kazandığı ve onun iradeli davranışlarının temelini oluşturan melekeler veya psikolojik yatkınlıklar bütünüdür ifade eder. (Çağın,1992;s.1) Toplumsal ahlâk ise cinsiyetlerin ahlak dışı eylemlerini yansıtan, toplum ve hukukun da bu eylemlere verdiği tepkileri ortaya çıkaran olgudur. Bu bağlamda Türklerde kutsal sayılan kadının ahlâkî ölçütlere riayet etmesi öngörülürdü.

Nitekim Osmanlı Toplum hayatında gerek dinî esasların ve gerekse geleneklerin gerektirdiği ölçüde kadının iffet ve namusu çok değerli görülmüş ve buna yaşamın her alanında riayet edilmiştir. Kadın bedeninin toplumların ahlaki düzenini inşa eden sembolik ve kültürel zeminler olarak kabul gördüğünü ifade etmek zor değildir.(Benhabib,2000;s.84) Bu nedenle de kadının korunup gözetilmesi ona verilen değerlerin bir tezahürü olmalıdır. Birtakım gerekçeler bu husus dolayısıyla toplum nezdinde uygulanmaya gelmiştir.

1.1.Evlenme ve Boşanma

Osmanlı Devleti'nde toplumun ahlakî düzeninin muhafazası noktasında vazgeçilmez unsurlardan biri evliliğdir. Öyle ki hiç evlenmeden hayatını tamamlayan kimselere pek nadir rastlanmıştır.(Faroqhi, 2002: 116).Evlilik algısı ise toplum nezdinde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Eski Türklerde, evli kadın kutsal addolunur ve onun namusuna göz dikenler ölümle cezalandırılırdı. Genç kızları kandıranlar da ağır cezalara çarptırılırdı. Evlenme çağındaki genç kız kılıçla dövüşür ve yendiği erkekle değil yenildiği ile evlenirdi. Evlenmelerde eşlerin eşit olması aranan özelliklerdendi. Yüksek mevki olan kadınlar halktan birisi ile evlenemezlerdi. (İnan,1975,s.27) Farklı din mensupları arası evlilik Osmanlı Toplumunda pek karşılaşılmayan bir olgudur. İlber Ortaylı, bu hususta, *“Birçok geleneksel toplumda olduğu gibi Osmanlı toplumunda da ayrı dinden gruplar arasında evlenme pek azdı. Dini hükümler, Müslüman erkeğe bu hakkı vermekle birlikte, gayrimüslim cemaatler bu gibi gelişmeleri canla başla önlemekteydiler. Bazı yerlerde görevli Müslüman memurların veya tacirlerin geçici olarak Hıristiyan kadınlarla evlendiği görülmüştür.(muta nikâhı) Ancak bu tür evliliklere de az rastlanmaktaydı.”* demektedir. (Ortaylı, 2018: s. 105.)

Evlenilecek kızlarda bazı nitelikler aranırdı. *“Selçuklu kültür çevresinde, Türk kadını takva yanında, hayâ sahibi, temiz, el değmemiş, başka erkek yüzü görmemiş olmalıydı. Nitekim Yusuf Has Hacıp eserinin evlenmeye ilişkin: ‘Eğer evlenmek istersen çok dikkatli ol ve iyi bir kız ara. Alacak*

kimsenin soyu-sopu ve ailesi iyi olsun.” (Güler, 1992, s.11) şeklindeki ifadeleriyle evlenecek kızlarda namus olgusunun önemine vurgu yapılmaktadır.

Osmanlı Toplumunda bir kız çocuğu yetişkinlik çağına gelmeye yakın evlenme sürecine girmiş olur. Evlilik, kadın için doğal bir süreç olarak değerlendirilirken, dul kalmış kadınlar bile hemen evlenmeye teşvik edilmiştir. (Davis, 2009;s.75) Evlilik esasen yabancı erkeklerin herhangi bir şekilde müdahalesinden kadını korumak amacına hizmet etmekteydi. Bu da esasen ona verilen önemin bir tezahürüydü.

Kadının alakası olmayan biri tarafından sahiplenildiği ve nikahlısı olduğu beyanının inkârına ilişkin bir hüküm, Konya’da Karayış Mahallesi’nden es-Seyyid Hasan bin es-Seyyid Muhammed’in, Südcü Mahallesi’nden Havva bint-i Mehmed’i benim nikahlımdır, diye iddia etmesi üzerine yapılan tahkikatta Hasan’ın daha önce Havva ile aynı mahallede oturup, benzer iddialarda bulunduğu ve Havva’nın Hasan bin Mustafa ile evli olduğunun anlaşılması üzerine dava, Hasan’ın bu tür müdahaleden men edilmesi (KŞS,nr.51,s.26, h.1; H.1140-1141/M.1727-1729) kararı ile sonuçlanmıştır.

“Osmanlı ailesi dinî bir işlemle kurulur, Bu bir kayıttır. Bu nedir? İmam nikâhı çok şart mıdır? Evet, anane olarak şarttır. Hıristiyanlarda bu mutlaka kilisenin defterine kayıtla mümkündür. Dinî bir nikâh yapılır yani onlar böylece aile olur. Bu ailede ölüm halinde miras taksimi de gene dinî kurallara göre yapılır.” (Ortaylı, 2006,s.36) Nikâh için gereken şartlardan birini de *mehir* adı verilen bedel oluşturmaktaydı. *“mehir, zevcenin nikâh akdi ile müstehak olduğu mal yerinde kullanılır bir tabirdir.”* Pakalın-II.,1993;s.43) Mehir uygulamaları evlilik öncesi ve sonrası erkeğin ödediği bedel olmak üzere iki aşamada gerçekleşiyordu. “Osmanlı’ da evlenecek erkek, kız tarafına ‘ *Mehr-i muaccel*’ denilen bir nikâh bedeli para ya da mal vermek zorunda idi. Boşanma ya da ölüm hali için kadını garantiye alan diğer bir bedel ise ‘ *Mehr- i müeccel*’ di. (Altındal,1994; s.41) Bugünkü başlık ve nafakaya benzetebileceğimiz

mehir, kadının bir tür sigortası olarak düşünülebilir. Evlenmeden önce bu bedelin ödenmesi ve herhangi bir şekilde ayrılık söz konusu olursa sonrası için de kadının Ekonomik açıdan refahının gözetilmesi üzerine tesis olunan Türk ailesinde bu gerekçeyle her bireyin ailelik kurumunun oluşumunda ve idamesinde önemli bir sorumluluk üstlendikleri görülür. Dinî ve örfî esaslarda karşımıza çıkan bu hususlar uygulama noktasında bazı sıkıntıları beraberinde getirmişse de mahkeme, bir kontrol mekanizması hüviyetiyle bir nevi çözüm mercii olarak işlev görüyordu.

Nitekim iki farklı birey ailelerinden ayrılarak farklı bir mekanda yaşamaya başladıklarında yaşam koşullarında da birtakım değişiklikler zuhura gelecektir.

Yabancı bir seyyah olan Thornton, evlilik ile kadının hayatındaki değişimleri kendi tahayyülünden esinlenerek; *“Kadın, aşâğılamalara ve kaprislere maruz kalmakta, kıskançlıklar yüzünden acı çekmekte ya da isteklerin yeterince karşılanmaması durumunda çaresiz kalmaktadır. Bazı durumlarda, çocukluğundaki koruyucuları, gençliğindeki arkadaşları olan anne ve babasından zorla ayrılmaktadır. Masum ama haddini aşan hayalleri yıkılmıştır. Kötü durumdaki hayvanlar gibi...”* (Thornton, 301-302) tam da bu şekilde betimlemiştir Türklerin İslam’ı kabul etmeleri ile kadınların yaşantısında hiçbir değişimin olmadığını söylemek de yanlış olacaktır. Türk kadını, göçebe yaşam tarzında sahip olduğu savaşçı, aktif ve serbest statüsünü, İslamiyet’in etkisiyle ve yerleşik hayata geçmekle birlikte bir miktar kaybetmiştir. İslamiyet öncesi dönemde de kutsal özellikler taşıyan aile, İslami dönemde *mahrem*, *mahremiyet* terimleriyle ifade edilir olmuştur. Dolayısıyla, kadın, biraz daha eve kapanmıştır.

Bu hususta, Yılmaz Öztuna, *“...Türklerin İslam’ı kabul edip, Arap kültürünün tesiri altında kalarak, kadınların haklarının sınırlandığını ve kadının sosyal statüsünde ciddi manada olumsuz etkiler oluşturduğunu* (Öztuna, 2004:s.226) belirtirken; İlber Ortaylı ise, *“... kadınların sosyal hayattan uzaklaşmasının tek bir nedeni olmadığını ve bunun sebebinin tek başına İslam dini olamayacağını*

savunur. *hem yerleşik hayata geçilmesi, hem de coğrafi şartların değişmesi kadını zamanla eve kapatan unsurlar...*” olarak sıralanabilir. (Ortaylı, 2001, s.7)

Evlenmeyle birlikte karı ve kocanın payına birtakım haklar ve yükümlülükler düşmektedir. İslâm hukukunda da karı-koca ticarete, servet edinmede tam tasarruf hakkına sahip müstakil iki şahsiyettir. Yaşam şartlarının gerektirdiği ölçüde artık Osmanlı toplumunda, evin geçimini sağlamak erkeğin sorumluluğu haline gelirken, kadın ise evindeki işlerden, çocukların eğitim ve terbiyesinden sorumlu hâle gelmiştir. Nitekim Osmanlılar döneminde kadının ev içindeki görünümü daha yaygın bir kanaattir. Türk ve İslâm telakkisine göre aile kurumunun temel işlevi, insan neslinin devamını sağlamaktır. Bu durumda nesiller arası sürekliliği sağlama gibi kutsal bir misyonu ise kadın üstlenmektedir. Sadece çocuk dünyaya getirmekle ailenin işlevi tamamlanmıştır, denilemez. Aile, çocukların hem beden, hem ruhen hem de ahlâk açısından sağlıklı ve dengeli bir biçimde yetişmesinde birinci derecede rol oynar.

Osmanlı Devleti, adalet kavramına çok önem vermiştir. Padişahın halk üzerinde adaleti sağlamanın en önemli aygıtlarından biri onların şikayetlerini doğrudan dinleyebilmesi ya da kendisine ulaştırılmasını sağlayacak bir mekanizmanın oluşturulmasıdır. Şikayet hakkı haksızlığa uğradığını düşünen birey ya da toplulukların en alt makamdan en üst birime kadar itiraz hakkını kullanmasıdır. Nitekim kadınlar hukukî haklarını kullanmaktan geri durmamışlardır. Osmanlı toplumunda aile, evlilik ilişkileri, kadının durumu gibi özel hukuk alanına giren konularda şeri hukukun yanında örfi hukuk da yer almış, zaman zaman dini kurallardan sapmalar görülmüştür. Bunda ise Osmanlı toplumunda mevcut zihniyet yapısının etkisi olmuştur. Osmanlı’da işlenen suçlara ilişkin uygulanan cezalar, *Had, Tazir ve Kısas* temeline dayanmaktaydı. Had cezası, Allah’a ve İslam peygamberinin sünnetine aykırı işlenen suçlara Kur’an ve sünnet çizgisinde verilen cezalardır. Tazir, biraz daha esnek olup muhtemelen örfi gelenekten tevarüs etmiş bir ceza uygulamasıydı. Hüküm yetkisi hakimin ya da padişahındı. Kısas cezası

ise tamamen İslam hukununu temele alır, işlenen suça eş sayılacak bir ceza tatbiki öngörülürdü. (Çağın, s.3)

Konumuz itibariyle evliliğe ilişkin belgelere değinmekten ziyade örnek teşkil etmesi babında kadınların zor durumda bırakıldığı tasallut vakıalarına ve boşanma esnasında yaşanan sıkıntılara değinmek daha yerinde olacaktır. Ahlakî değerler kapsamında düşünüldüğünde kadın ya da erkeğin bu hususa mugayyir davranışları evlilik kurumunun kutsallığına hanel getirmemesi babında boşanma ile sonuçlanabilmekteydi. Ancak bazı anlaşmazlıklar da boşanmaya gerekçe olmaktadır. Her toplumda olduğu gibi Osmanlı toplumunda da evlilik sonrası boşanmalar görülmüştür. Boşanmaların temel referans kaynağı İslam hukuku olup, buna göre evlilik çeşitli yollarla bitirilebilmektedir.

Boşanma olaylarında ahlaka aykırı hususa ilişkin belge örneklerine baktığımızda “İstanbul’da ikamet eden Hatun gelip kocası Dellal Mehmet’ten şikayetçi olmuştur. Cariye ayartmak bunun huyu olmuştur, demiş veşikayeti neticesinde Dellal Mehmed’in ıslah oluncaya kadar Limni Kal’ası’na kalebendliği ferman olunmuştur. (BOA, (M.D.), nr.111, H.1112/ M.1700) h.1098.) Burada kocasının kendisini cariyelerle aldatan bir kadının şikayeti sonucunda kocasının kalabendlikle cezalandırıldığı görülmektedir.

Cariye bir kadının kocasının gayri ahlaki işler yaptığı ve evine namahrem aldığı, kendisine kötü muamele yaptığı için bizzat padişaha mektup yazdığını örnekleyen bir hüküm, Ahmet Paşa’nın oğlu Mehmed’in kızının cariyesi, bizzat padişaha mektup yazar. Cariye, Beşiktaş Sarayı’nın Taşlıyan ve Kuruçeşmeli Mehmed hasekihanesinde münecimlik yaparken yakalanan ve bunu gizleyen Halepli Ömer ile bilmeden evlenmiştir. Evlendikten sonra Halepli Ömer’in dine ve ahlaka uygun olmayan işler ile uğraştığını; bunu birine söylerse kendisini öldürmekle tehdit ettiğini annesi ile odalarının kapısına eşya koyup kaçtıklarını ancak peşlerini bırakmadığını belirterek eziyetinin sürdüğüne ve padişahın kendisini kurtarması için yalvarmıştır. (AE- III. Ahmed, gn:2963) Olay

tetkik edildiğinde, Mahalle imamı, müezzini ve 15 kişinin şahitliği ile Ömer'in suçu sabit bulunup, hapsedilmesine hüküm verilmiştir

Bazen ise boşanma olsa dahi erkek, eski karısının başkasıyla evlenmesine mani olmaktaydı. Başka bir kadın bu hususa ilişkin kocasının kendi özgür iradesine müdahalesini şikayette bulunarak bir kurtuluş yolu izlemiştir. Konya'da Köyceğiz Mahallesi sakini Emine binti Mustafa; eski kocası Ali bin Hasan Beşe'den davacıdır. Davadan 3 ay öncesi Ali, Emine'yi boşamıştır. Emine, 60 günde 3 hayz gördüğünü (iddet müddeti) başkasıyla evlenmek istediğini ancak Ali'nin bu duruma mani olduğunu belirtir. Sorulduğunda iddeti gerçekleşmediğinden mani oldum dediyse de durumun ispatı ile Ali müdahaleden men edilir. (KŞS, nr.45, s.9,h.2; H.1126-27/M.1714-15) Burada bahsi geçen iddet müddeti kadının yeniden evlenebilmesi için boşandıktan sonra 3 hayız dönemi beklemesini, hamilelik olayı olmadığı takdirde yeniden evlenmesine cevaz verildiğini ifade eden bir terimdir.(Altındağ,s.57) Kocasını mani olmasının gerekçesini bu sürenin dolmaması olarak açıklamış olsa da karısının boşanmış dahi olsa onu başkasının yanında görmeye tahammül edememesi olarak yorumlanabilir.

Boşanmanın gerçekleşmesi için kocanın iki Müslüman erkeğin şahitliğinde “seni boşadım” ya da “boşsun” demesi yeterlidir. (Davis,s.137) Konya'da Kurb-i cedid Mahallesi'nden Kezban binti Mustafa, kocası Ali bin İbrahim'in, es-Seyyid el-Hac Mehmed'in hizmetinde çalıştığını ve bu esnada el-Hac Mehmed'e eğer senin hizmetinden ayrılırsam zevcem benden “üçten dokuza boş olsun” dediğini iddia ederek nikahlarının düştüğünü belirtmiş, kocasından mehrini ve nafakasını talep etmişse de yapılan tahkikatta böyle bir olayın gerçekleşmediği söz konusu olmuş, kadın iddiasını ispatlayamamış ve dava reddedilmiştir. (KŞS,nr.51,s.189, h.1; H.1140-1141/M.1727-1729) Bu olayın zuhurunda şahit bulunamamış, boşanma şartı yerine getirilmediği için dava reddedilmiştir.

Bu konuya ilişkin başka bir davada ise, Konya haricinde Dört vukiyye Mahallesi'nden Marziye binti Mustafa, kocası Ahmed bin Ali'nin kendisine “...*Eğer seni bir daha döversem boş ol demesi*” buna rağmen tekrar dövmesi ve şahitlerle bu olayın ispatlanması üzerine kadının, mehrinin ve nafakasının kocası tarafından ödenmesine ve boşanmalarına karar verilmesi (KŞS,nr.51,s.207, h.3; H.1140-1141/M.1727-1729) söz konusudur. Burada boşanma şartı şiddet içeriklidir. Şahitlerin şahadeti olayın boşanma ile sonuçlanmasına yol açmıştır.

Nikah akdi sırasında kadına da boşanma hakkı verilirdi (tefviz-i talak), kadının kocanın da razı olacağı bir bedel ödeyerek boşanması (muhalaa); çeşitli sebeplerle kadıya başvurarak boşanma talebinde bulunması (kaza-i talak) gibi uygulamalar şeriye sicilleri ve fetva mecmualarında mevcuttur. (Demirel vd:1992,s.5) Boşanmayı isteyen taraf koca ise, boşayacağı eşine, miktarı önceden belirlenmiş bir meblağı ve üç aylık geçim akçesini temin etmek zorundadır. (Faroqhi, 2002: 117) Bu yükümlülükten kurtulmak isteyen taraf erkek ise kadının boşanmak için ilk adım atmasına yönelik baskılar söz konusu olabilmekteydi. Bu konuya dair bir boşanma olayı ise kadının baskı ile mehir hakkından vazgeçirilmesiyle gerçekleşmiştir. Ancak bazı vaadlerin sonuçsuz kalması kadının bu konuda şikayette bulunmasını gerekli kılmıştır. Konya'da Çerkab Mahallesi'nden Marziye binti Hasan, kocası Yusuf bin Abdullah'ın kendisini zorla mehrinden feragat ettirerek ve Ali Kav Mahallesi'ndeki evi boşanma bedeli olarak verdiğini ancak bir süre sonra evi zor kullanarak ve seni öldürürüm diye tehdit ederek kendisinden aldığını iddia etmiş ve yapılan incelemede iddiaların doğru çıkması üzerine Yusuf'un, mehr-i muaccel miktarı 10.000 akçe ile evi Marziye hatuna vermesine karar verilmiştir. (KŞS,nr.51,s.168, h.2; H.1140-1141/M.1727-1729) Bu konuya ilişkin başka bir dava zor kullanarak kadının iknasına yöneliktir., Konya'da Eflatun Mahallesi sakini Gülsüm binti Osman, eski kocası Muhammed bin Ahmed'den davacıdır. Davadan 7 ay önce Muhammed, “...*zimetindeki 4000 akça mehr-i müecceli ve nafaka-i iddet-i malumeden vazgeç seni hul edeyim*” diye şiddetli darp etti. Ben de

mehrimden vazgeçip kabul ettim ve boşandık, der. Mehrini talep ettiğini belirtir. Adam sorgulandığında inkar eder, hatta yemin eder. Kadının davası reddedilir. (KŞS, nr.45, s.216,h.1; H.1126-27/M.1714-15) Burada kadının şikayeti erkeğin yemin etmesi ile geçersiz sayılmış, bu hususta kadın mağdur edilmiştir.

Bazen borç meseleleri hür kadınların kendilerini köle olarak satmalarını gerekli kılmıştır. Bu durum belki boşanmış kadınların sıkıntıda oldukları süreçte başvurdukları bir yöntemdi, denilebilir. Nitekim bazı durumlarda boşandıkları eşlerinden ekonomik bir destek görememekteydiler. Rumeli kazaskeri İsmail ve İstanbul kaimmakamına hüküm ki, Nedeni tespit edilemese dahi ,Hüseyin kızı Tahire cariye olarak kendisini başkasına sattığından zindana atılır. Hapis cezası sonrası serbest kalır. (BOA, (M.D.), nr. 123, H.1127/ M.1715), h.208) Bu konuya ilişkin başka bir hükümde; Rumeli kazaskeri İsmail ve İstanbul kaimmakamına hüküm ki, Mustafa kızı Hatice, hürken kendini cariye diye başkasına satmıştır. Ceza olarak zindana atılmıştır. Hapis cezası onun için tazir hükmündedir.

Hapiste kaldığı süre cezası için yeterli görülmüş ve serbest bırakılması talep edilmiştir.(BOA, (M.D.), nr.123,H.1127/M.1715), h.210) görüldüğü üzere bu duruma verilen ceza hapis cezasıdır.

1.2.Osmanlı Kadınına Özgü Günlük Yaşam ve Giyim Kuşam Kültürü

İslâmiyet'in tesiriyle zuhur eden mahremiyet algısı, Türk toplumunda gerek günlük yaşamda, gerekse mimariden, hukuka ve hatta giyim-kuşamda bile aile kavramı içine girebilecek her kavrama sirayet etmiştir. Bu anlayış, hem haremlik-selamlık olarak evin iç düzenlemesini hem de sokak ve mahalle ile kadının bağlantılarını etkilemiştir.

Osmanlı ev mimarisinde, coğrafi ve mimari yönden eski bir kültür olan Akdeniz kültürünün, özgün, ahşap veya kargir üslubunun etkisi görülür.(Ortaylı, 2010: s.168)Osmanlı ailesinin kullandığı evde ortak olan temel mekan, büyüklüğü değişen avlu ve bahçedir. Gündelik işlerin rahat

yürütülmesi için dış dünyadan bağımsız olacak şekilde bu alan kalın ve yüksek duvarlarla çevrelenmiştir. Genel olarak alt katta samanlık, ahır, odunluk, kiler, anbar, aşhane, mutfak, kış odası, fırın damı, üst katta divanhane denen ana oda, haremi yani iç oda, selamlık yani dış oda, kahve odası yaz odası bulunur. (Tabakoğlu, 1992,s.3) Batılı araştırmacılar yaygın bir biçimde kaleme aldıkları eserlerinde “*Türk kadınlarının iffetlerinin Türkler için çok önemli olduğunu iffetlerini korumak için güneş ışığının dahi içeriye giremeyeceği şeklinde kadınları eve kapattıklarını*” yazarlar. (Şahin, 2007, s.301) Yabancı kadın seyyahlardan Garnett ve Fontmagne’nin gözlemlerinden hareketle de, “*Haremlik ve selamlık şeklinde iki bölümden oluşan evlerde, Harem bölümünde evin kadınları ve çocukları kalırken, sadece erkeklerin hizmet verdiği selamlıkta ise, evin erkeğinin, ticari işler, misafir ağırlama ve resmi kabuller için kullandığı odalar vardır.*” (Garnett, 2009: s.494; Fontmagne, 1977: s.256) bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca 1717-1718 yılları arasında, İngiltere’nin İstanbul Sefiri olan Wortley Montagu’nun eşi olarak Osmanlı Devleti’ni ziyaret eden Lady Montagu, Edirne’de 1717 yılında Sultan’a ait bir konakta kalırken evlerin bu özelliğine dikkat çekerek “*...Türkiye’de evlerin hepsi küçük büyük, umumen iki kısımdan ibarettir. Aralarında gayet dar bir geçitle ittisal(bağlantı) peyda ediyor*” ifadelerine ek olarak “*...haremle, selamlık bölümünün bir geçitle bağlandığını...*” belirtir. (Montagu, 1998: s.58-59) Başka bir kadın Leslie Peirce, Harem ile ilgili olarak, “*...bir hanenin özel yaşama ilişkin bölümlerine ve uzantısı olarak burada yaşayan kadınlara Harem deniyor olmasının nedeninin, İslam dininin, bu bölümlere, burada yaşayan kadınlarla kan bağı olmayan erkeklerin girişini kısıtlamasından kaynaklandığını...*” ifade eder. Peirce’ye göre, “*...Harem bir saygı terimidir, dinsel saflık ve şeref kavramını hatırlatır, insanı zorunlu bir temennaya davet eder. Sadece bir ailenin kadınları anlamında kullanıldığında belli bir cinsiyeti*” ifade eder. (Peirce,2012: s.2) diyerek esasen kadına dair bir kadının daha gerçekçi yorumlarda bulunabileceğini örnekler.

Osmanlı toplumunda giyim- kuşam kişilerin toplumdaki statüsünü belirleyen en önemli noktalardan birisidir. Elbisenin rengi, kumaşı, biçimi giyen kişinin toplumsal konumu ile ilgili önemli bir işarettir. (Evren ve Can, 1997: 74)

İnançlarının yaşam biçimlerini şekillendirdiğini gördüğümüz “Kadınların tesettürü konusunda Kur’an’da: *Öyle örtünsünler ve zinetlerini izhar etmesinler ancak kocalarına veya babalarına, dedelerine ki amca ile dayı da nikâh düşmemek itibariyle bunlara mülhaktır. Veya kocalarının oğullarına veya kendi biraderlerine veya biraderlerinin oğullarına veya kendi kadınlarına- mü’ minatın kadınları yani Müslüman kadınlar veya hizmet veya sohbetlerinde ihtisası bulunan kadınlardır.*” (Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi, 31. Ayet) İnsana özgü bir haslet olan örtünme ihtiyacı kültürlere, dinlere, iklime, coğrafyaya ve malzemeye göre şekillenmiştir. Kullanılan giyim eşyaları şahısların mensubu buldukları toplumun kültüründen de izler taşımaktaydı.

Fatih döneminde kadınlar yüzlerini örtmezler, sadece başlarını örterlerdi. Altınay, 1984,11) N .M. Penzer'e göre "*Osmanlı tarihinde ilk sultanlar ne harem, ne harem ağası, ne de mükellef saray merasimi nedir, bilmezlerdi. Bu adetler Türklere, birçok başka adet arasında Bizanslılardan ve İran kültüründen geçmiştir*"(Penzer,2015,s.34) diyerek toplumlararası kültürel etkileşimin hem yaşam tarzında hem de giyim-kuşam kültüründe etkisinin yadsınamaz olduğuna vurgu yapmıştır. Bu gerekçeyle artık sıkça kullanılan kıyafetlerden biri olan *Ferace*, Kadınların tesettür için giydikleri üstlüğün adıdır. Göğüsten bir iğne veya fiyongla tutturulan etekleri ve etrafı dantelle süslü dışarı kıyafetidir. (Pakalın- II, 1983-s.601) Bu kıyafet başın üzerinden geçirilip çenenin altında iğnelenir, belin

etrafında bağlanırdı. Yüzü kalın bir peçe örterdi. Daha yüksek seviyedeki Türk kadınları çarşaf giyer, peçeleri de bazen şeffaf olurdu. (Şahin, s.309) Bir diğeri olan Yaşmak; kadınların ferace giydikleri zamanlarda başlarını sardıkları beyaz örtüye verilen addır. (Pakalın-III,1983;s..606) Kıyafet noktasında genelde hem erkekler hem de kadınlar açısından bol ve rahat giysiler sıklıkla tercih edilmekteydi. Lady Montagu ve Elizabeth Craven bu hususta, “...Feracenin ve yaşmakların Türk kadınına büyük bir özgürlük sağladığını, Ferace ve yaşmak sayesinde sokakta hiç kimsenin, hatta kocalarının bile bu kadınları tanıyamadıklarını söyleyerek, dolayısıyla bu şekilde, kadınların gönül eğlencelerinden yasak aşklarına kadar herşeyi bu sayede özgürce yapabildiklerini...” iddia etmişlerdir. (Montagu, 1939:s. 14; Craven, 1939: s.11) Bu da aslında kadınların kıyafetlerinin, kadına atfedilen sosyal hayattan soyutlanmışlığından ve baskılara maruz kalmasından ziyade özgürlüklerinin bir aracı olduğuna işaretir.

1. 3.Osmanlı Kadınının Ahlâk Ölçütlerinde “Mahalle”nin Etkisi

Toplumsal kuralların oluşum süreci, gündelik düzenin tesisi ve idamesi açısından önemli olup, aynı yaşamı paylaşan insanların etkileşimine bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı mahallesinin sahip olduğu sosyal normlar, bir mekân tahayyülü bağlamında gelişmiştir. (Bayramoğlu,2008,s.16) Nitekim, kavramsal açıdan bakıldığında mahalleli, orada mukim olan herkesi içine almıştır. Statü, etnik köken, memleket, cinsiyet, maddi ve sosyal sermaye gibi temel belirleyicilere iltifat etmeden herkesi aynı çatı altında bütünleştirmiştir. (Tok,2005;s.158) Osmanlı toplumsal hayatının adeta minyatür bir kesiti niteliğindeki mahalle olgusunu anlamaya çalışırken onun en önemli belirleyicileri arasında olan İslam dinine ait toplumsal ahlak anlayışı olduğu saptanabilir. Bununla birlikte örfi hukukun varlığı da bu anlayış için önemlidir. Fiziksel mekanın yanında toplumun zihniyet dünyasının

da ahlak anlayışında yadsınamaz bir öneme sahip olduğu düşünülmelidir. Bu ahlak anlayışı çerçevesinde mahremiyet, güvenlik, huzur kavramları mahalle sakinleri nezdinde birer sınır kavramı hükmündedirler.

Evlerin iç dizaynındaki özen mahalle hayatında da göz önünde bulundurulmuş ve bu sınırlara her zaman riayet edilmiştir. Bu sınırların ihlalinde ise önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Aslında Osmanlı mahalle düzeni, ailevî ve kişisel mahremiyetin sınırlarını oldukça daraltmış, herkesin birbirini izlemesini ve karşılıklı kanaat sahibi olmasını sağlamıştır. Bir yabancı bile bir mahalleye girdiği zaman kimliğinin sorgulama altında olduğunun ve bir takım yaptırımlara maruz kalacağı farkında olmuştur. İşte bu durum bir suçun henüz tasarı aşamasındayken bile engellenmesine neden olan bir mahalle denetimidir. Mahalle denetimi toplumsal hayatta düzen ve istikrarı sağlamak için hukuk kurallarının tek başına yeterli olmadığı noktada önem kazanmıştır. (Çetin, 2014,s.48) Her dini zümrenin farklı mekanlarda yaşadığı alan olan Osmanlı mahallesi, ahlaki düzenin idamesini muhafaza edecek sınırlar ve kuralların ihlali halinde uygulanacak olan yaptırımların niteliğinde önemli bir etkiye sahiptir.

Kadınların toplumsal kimlikleri, kadının cinselliğinin toplumun denetimi altında tutulmasıyla şekillenmiş ve bu durum kadınların mekân içerisinde konumlandırılmalarını da etkilemiştir. Mahalleli olma tanımı içerisinde cinsiyet ayrımı söz konusu olmasa da mahkeme tutanakları kadının özellikle gayriahlaki konularda mahalledeki konumunu farklı değerlendirmeyi gerektirecek veriler sunmuştur. Pierce, “... *Bir bireyin namusunu ve güvenirliliğini yitirmesi durumunda toplum yaşamına katılımının imkânsız olduğuna ilişkin bir görüşün var olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bir insanın yöresinde saygı görmesi için ahlaklı davranışları ile tanınmış olması gerekmiştir...*” (Peirce, s.7) Bu güvenirliliği pekiştirecek hususlar erkeklerin mahalle cemaatiyle namaza katılmaları, kadınların ise namusuna düşkün (ehl-i ‘ırz), dindar (saliha) ve doğru yolda (müstakime) olmalarıdır. (Çetin,s.49) Dolayısıyla namus ve iffet kadınlarda muhakkak olması gereken erdemlerdendir. Bu bağlamda

kadının yaşamı ve cinselliği onun mahalle ahalisine özgü katı kurallar ile denetlenmesi üzerine kurgulanmıştır. (Üşür,1991,s.160) Osmanlı mahallelerinde de mahalleliden olmak isteyen kadınlar bu sınırları gözetmekle mükelleftir. Mahallenin düzenini bozan ve mahalleliye zararı dokunan her kim olursa olsun takibata uğrasa da gayriahlaki konuların mahalleli nezdinde eleştirisi cinsiyetler arası bir fark doğurmuştur. (Benhabib, s.84)

Alınan tedbirlere rağmen mahallelinin uygun görmediği bir fiilin gerçekleşmesi halinde ve özellikle ahlaki değerlere zarar verildiğinde bu ihlallerin kamu düzenini tehdit etmesini önlemek amacıyla hareket edilmiştir. (Artan,1993,109) toplumda aynı yasak eylemleri işlemek isteyenleri caydırmaya yönelik bir etkiye sahip olan bu denetim hali, İslam dininin sahip olduğu dini ve ahlaki öğretinin bir getirisi olarak oluşan sosyal tedbirlerle suçun daha işlenmeden önünü alabilecek bir kontrol mekanizması üretmiştir. Bu durum toplumsal hayatın devamlılığını üretilen değerler üzerinden sürdürmek için mahalle sakinlerinin birbiri ile olan ilişkisinin etkisine bağlıdır. Ahlakî hususlar dürüst, güvenilir ve namuslu bir şahsiyeti gerekli kılmakta; toplum içerisinde kabul gören davranışların da bu doğrultuda olması bireylerin o toplum içerisinde varlık sahası gösterebilecekleri bir mecra bulmaları noktasında önemi haizdir. Yaşam alanı olarak yukarıda da bahsedildiği üzere mahallede yaşayan kişiler arasında ahlaka mugayyir davrananlara birtakım yaptırımlar uygulanmış. Bu suretle ahlaki düzenin muhafazası önem arz etmiştir.

Toplum hayatında huzur bozucu hadiselerden biri olan hırsızlık suçu belgelere konu olan olaylar arasında yer almaktadır. Uzuncaabad-ı Hasköy kazasına bağlı Dekatik adlı karye sakini Mustafa ve zevcesi Ayşe, hırsızlık ederek ahaliye olan zararından dolayı başka yere sürgünü için Uzuncaabad-ı Hasköy naibine ferman gönderilmiştir.(BOA, (M.D.), nr.123, H.1127/M.1715),h.101) bu hükümde bahsi geçen hırsızlık

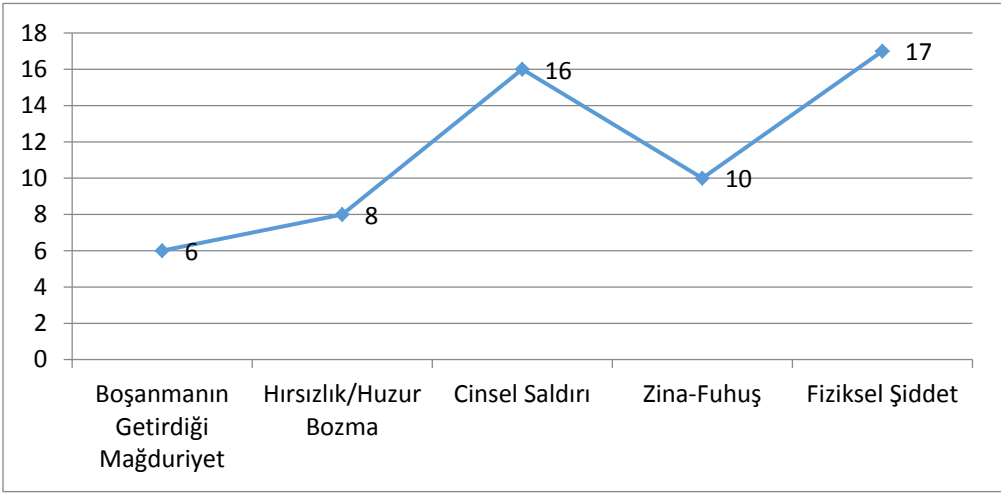
hadisesinde bir karı-koca bu suçun ortaklarıdır. Yaşadıkları yerdeki halkın şikayeti üzerine verilen cezanın sürgün olması ile mahallenin huzurunun idamesi ve suçu işleyenlere dair caydırıcı etki oluşturması amaçlanmıştır, denilebilir. Bu konuya ilişkin başka bir hükümde, Saliha adlı bir kadın, kocası Mehmed'in Fatıma adlı bir kadının evinden bir şeyler çaldığı ve kocasına bu hırsızlık olayında Saliha'nın da müttefik olduğu ithamıyla Fatıma tarafından şikayet olunan her ikisi de Baba Cafer zindanına haps olunmuştur. Saliha'nın kocasıyla ortaklığı ispat edilmedikçe serbest kalabileceğine dair (BOA, (M.D.), nr.123, H.1127/ M.1715), h.198) bilgi bulunmaktadır. Burada ise hapis cezasına çarptırılan karı-kocadan Mehmed'in suçu sabit bulunmuş olup, Saliha'nın suçu ispatlanamadığından serbestiyetine hükmolunmuştur. Benzer konudaki başka bir belgede, İstanbul'da Cebe Ali kapısında Seferikaz Mahallesi'nde oturan Hava bintiAbdulaah Galata'da Kasımpaşa Çatma Mescid Mahallesi'nde oturan Cezayirli Ali Kapudan bin Murtaza tarafından hırsızlıkla suçlanır. Hava hapse atılır. Suçsuzluğu ispat edilerek serbest bırakılır.(GŞS,nr.270,h.128; H.1142-43/M.1730)Hırsızlık suçu isnad edilen bu kadına ise suçu ispat edilemediği için serbestiyet öngörülmüştür. Organize bir biçimde bir ailenin üyelerinin hırsızlık suçuna karışması ve kalabendlik cezasına çarptırıldığını örnekleyen bir hükümde, Tekfurdağı'ndan Ahmed adlı kişi, kardeşi ve annesinin hırsızlık suçları dolayısıyla Molova Kal'ası'na kalabend olunmalarına hükmolunmuştur. (BOA, (M.D), nr.124, (H.1128/1129- M.1716-17), h.191.) Başka bir hüküm ise bir kadının hırsızlıkta bahsinin geçmesi hakkındadır. Asitane kaimmakamı'na ve Avrat Adası kadısı'na, Mustafa adlı kişinin 3000 gurusunu çalan ve yine cariyelerini çalıp Edirne'de satan Börnesaz Ayşe adlı kadının Avrat Adası'na sürülmesi hükmen bildirilmiştir. (BOA, (M.D), nr.128, (H.1129-30 M.1717-1718), h.13.). Hırsızlıkla suçlanan kadına sürgün cezası verilmiştir.

Bir kadının hırsızlık mağduru olması ve öldürülmesine ilişkin, Edirne Bostancıbaşısı'na ve Zağra-i Atik kadısına hüküm ki, Zağra-i Atik'te Saraylu Gelivi adlı kadını öldüren ve eşyalarını çalan Ali'nin adamlarıyla

birlikte yakalanması ve çalınan eşyaların bulunarak adaletin sağlanmasına karar kılınmıştır. (BOA, (M.D), nr.128, (H.1129-30 M.1717-1718), h.18.) Başka bir kadının darp edilerek hırsızlık mağduru olmasına ilişkin bir hükümde, İnöz Kalesi dizdarına hüküm ki, Yakub adlı kişi Ümmedallah adlı kadını hırsızlık kasdıyla darp edip eşyalarını çalar. Ahalide durumu onaylar. Yakub, İnöz Kalesi'ne haps edilir. (BOA, (M.D), nr.128, (H.1129-30 M.1717-1718), h.74.) Bir kölenin hırsızlık suçuyla itham edildiğinde hakkını aramasına ilişkin bir belgede, Üsküdarlı Aişe, Galata Yolcuzade Mahallesi'nden Şerife Rabia'ya 3 sene hizmet ettiğini, hizmeti karşılığı Rabia hatundan bazı eşyalar aldığını ancak sonradan Rabia hatunun bu eşyalara el koyduğunu ve kendisini hırsızlık suçuyla itham ettiğini bildirir. Rabia hatunun, eşyaları Aişe'ye teslim etmesine karar verilir ve eşyalar Aişe'ye teslim edilir.(GŞS,nr.259, h.250, H.1137-1138 M.1724-1725)

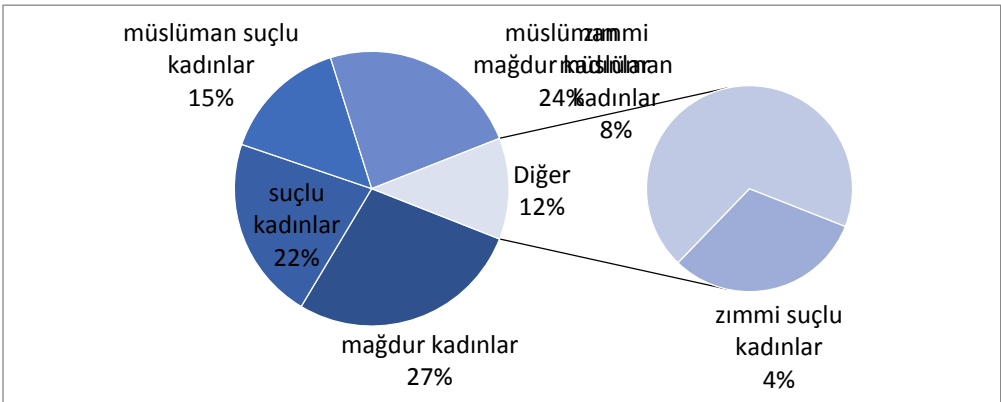
2.Şiddet Kavramı ve Kadın

Şiddetin tanımı, bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, duyguların kabaca ifade edilmesi eğilimi, bir şeyin karşı konulmaz gücü olarak tanımlanabilir. (Michaud, 1991,s.7). Başka bir tanımı ise "Saldırganlık, hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten ve Ardalı, 1996: 143). Buradan hareketle şiddet, hayatın her alanında karşılaşabildiğimiz, güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan davranışlar bütünüdür de diyebiliriz. Kadına yönelik şiddet ise tehdit, dayatma ve kontrol kullanılarak, kadın üzerinde baskı ve üstünlük kurmayı hedeflemektedir. Kadına yönelik gayri ahlaki ve şiddete yönelik muameleye ilişkin durumların çalışmamıza örnek teşkil eden hüküm ve belgelerde rastladığımız kadarıyla bir grafik üzerinde oransal açıdan inceleyecek olursak;

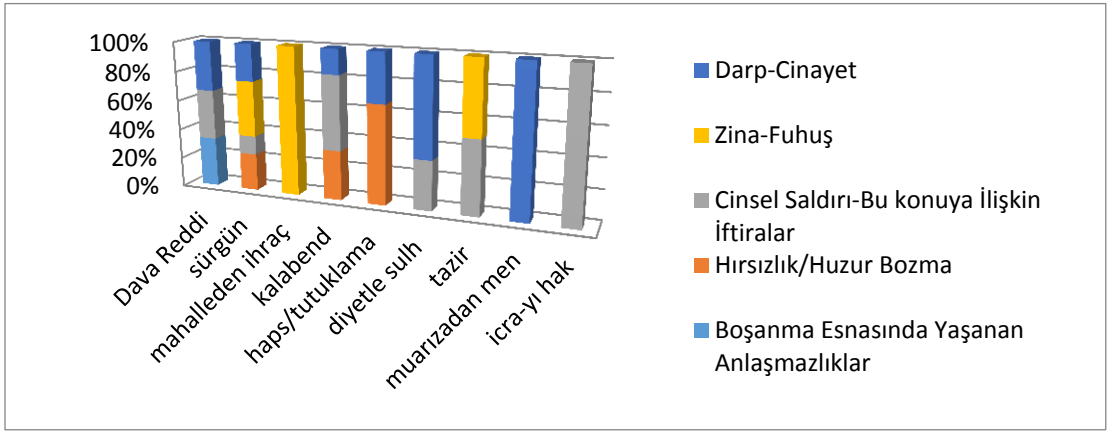
Grafik-1: Osmanlı Toplumunda Kadınların Maruz Kaldığı Gayri Ahlâkî ve Şiddet Eğilimli Durumlar

Grafik-1 'e bakıldığında da açıkça görüldüğü üzere oranun en çok yoğunlaştığı kadınların mağdur olduğu gayri ahlaki alan cinsel saldırı ve fiziksel şiddet olarak belirlenmiştir. Ahlaka mugayir olarak bizzat kadınların müdahil olduğu hırsızlık ve zina suçları ise oransal bazda yüksek bir nitelik arz etmektedir. Bahsi geçen bu durumlarda kadınların mağduriyet ve suçluluk oranlarına ilişkin kıyasa yönelik başka bir grafiğe bakıldığında ise;

Grafik-2: Ahlâkî ve Şiddet Odaklı Olaylarda Suçlu ve Mağdur Kadınların Oranı

Grafik-2’de ise bahsi geçen konulara ilişkin suçlu addedilen kadınların sayısının yüzdelik dilimde mağdur kadınlardan daha az olduğu görülür. Aynı şekilde suçluluk ve mağduriyet bazında zımmi kadınların bahsi son derece az oranda geçmektedir. Ancak zımmilerin de kendi mahkemelerinin olduğu ve Osmanlı mahkemelerine sadece ilgili konularda müracaat edildiği göz önünde tutulursa bu oranın niteliği daha net anlaşılacaktır. Kadına yönelik işlenen suçlara tatbik olunan cezalara bakılacak olursa;

Grafik-3: Kadına Yönelik İşlenen Suçlara Tatbik Olunan Cezalar

Grafik-3’e bakıldığında kadına yönelik işlenen suçlara tatbik olunan cezalar içerisinde muarızadan men, sürgün ve hapis, kalabend cezalarına yoğun olarak rastlanmaktadır. Diyetle sulh ve tazir cezaları da sık karşılaşılan ceza türlerindedir. Davanın reddi ise hukuki şartların zuhur etmediğinde ortaya çıkan bir neticedir.

2.1.Kadına Yönelik Cinsel Şiddet ve Sömürü

Cinsiyet, kişinin biyolojik özelliklerini toplumsal cinsiyet ise toplum kişiye yüklediği görev, sorumluluk ve rolleri belirten bir kavramdır. (Gürhan, 2010: s. 58). Farklı kültürlerde ve coğrafyalarda kadın ve erkekler bu roller ve beklentiler çerçevesinde yaşamlarını sürdürecek davranış kalıpları oluşturmuşlardır. Dini esasların ve geleneklerin icabı

kadının iffet ve namusunun çok değerli olduğundan daha önce bahsedilmişti. Kadının kocasının aile içinde ve dışında itibarını koruması isteklerini yerine getirmesi, kocasının onurunu ve namusunu lekeleyecek davranıştan sakınması temel sorumluluklarıdır. Osmanlı kadını bu hususa mümkün olduğunca dikkat etmişse de birtakım tasallutların da kurbanı olabilmıştır. “*Irza vuku bulan tasallut hakkında kullanılan bir tabir*” olduğu ifade edilen “*fiil-i şen’i*” (Düzdağ,1972, s. 225.) cinsel şiddetin bir türü olarak İslam hukuk terminolojisinde de, “*ırza geçme*” olarak yer almıştır. Irza geçme kavramının Arapça’da “*namus perdesini yırtmak*” anlamına gelmiştir. Sözlük anlamı ise *nefsani hazların yatıştırılması, ırza geçmedir.* (Pakalın,,s.629)

Kadına karşı yapılan cinsel eylemin kadının isteği dışında olması tecavüz fiilini zina fiilinden ayırmıştır. Tecavüz; “*Bir kadın, zina etmeye zorlanırsa, ona had uygulanmaz. Erkek ise, ona ikdamla günahkâr olur. Çünkü zina zulümdendir*” şeklinde tanımlanmıştır. (Efe,1996,s.306) İslam hukukunda zina yani rızayla ya da rıza olmadan gerçekleşen yasadışı ilişki Allah’a karşı bir suç olarak kabul edilmiş ve cezası evli bir Müslüman için taşlanarak öldürülmekten, evli olmayan bir Müslüman için ise yüz kırbaça kadar değişen had cezasından oluşmuştur. İslam hukukuna göre zina kapsamında değerlendirilen tecavüz iddiasının mahkemeye getirilmesi halinde mahkeme ya suçlananın ifadesini ya da yasadışı ilişkiye tanık olan ve dört erkek şahitten daha az olmayan yasal şahitlerin ifadesini almak zorundadır. (Tucker,1998 s. 160.)

Tanık yoksa kurban genellikle mahkemeden tecavüz sanığının yemin etmesini istemiştir. (Sonbol, 2000 , s. 217.) Örneklerine de rastladığımız kadarıyla yemin mahkeme açısından çok önemlidir. Yemin ettirilen kişinin yalan yere yemin etmeyip doğruyu söyleyeceği düşünülmüştür. Bununla birlikte, gözden geçirilen davaların çoğunda yemin eden sanıkların neredeyse tümü savları reddetmiştir; Bu da kadının mahkemeye kendisine kefil olacak uygun tanığı sunduğunda bile çoğu kez davanın düşmesi anlamına gelmiştir. Mahkeme karar verirken olayın gerçekleştiği yeri, zamanı ve kurbanın kişiliğini göz önünde bulundurmuştur. Bu nedenle

tecavüz davalarında ya da tecavüz kastı davalarında kurbanın ve tecavüz isnadında bulunan kişinin toplumdaki ve mahalledeki ya da köydeki konumu, halkın ya da komşularının kurbanı bakış açıları birinci derecede rol oynamıştır. (Yağcı, 2005,s.51)

Çalışma konumuzda bahsi geçen dönem ülkenin siyasi ve sosyo-ekonomik buhranda olduğu bir sürece isabet etmektedir. Bu süreçte eşkıyalık olaylarının yoğunlaştığı halkın maddi-manevi sıkıntıya دچار olduğu bilinmektedir. Eşkıyaların yöredeki kadın ve kızlara yönelik cinsel tasallutuna ilişkin belgelerden bazılarını incelediğimizde, şu çıkarımlarda bulunmamız mümkündür.

Cinsel saldırı, tecavüz, taciz, kız kaçırma ve alıkoyma olarak da nitelendirebileceğimiz eşkıya tasallutundan kaynaklı cinsel şiddete ilişkin örneklere baktığımızda ise; Müslüman kadınlara yönelik cinsel bir saldırıya yönelik olarak, Karacahisar sancağı mutasarrıfına gönderilen hükümde, Sencan oğlu Mehmed, Hakan oğlu Ahmed ve Mehmed eşkıyadır. Müslümanların can-mallarına saldırırlar. Ahaliden de ahvalleri sorulunca, 15 senedir bunların ahalinin huzurunu bozdukları ve bekar kızlara cinsel saldırıda buldukları belirlenir. 3 kez yakalama emri çıkmış ancak firar etmişlerdir. (BOA,(M.D.),nr.111,H.1112/M.1700)h.1084.) Eşkıyaların yine Müslüman kızlara tasallutuna ilişkin bu hükümde suçlu işledikten sonra firar ettiklerini görmekteyiz. Başka bir hükümde, Menteşe sancağında Pertaz Kasabası sakinlerinden Sarıca Osman ve 32 tüfekli yoldaşı, Müslümanların erzaklarını, mallarını gasp, genç kızlara zorla dokunurlar. Kethüda Mehmed'i öldürüp kendi yandaşları naibi görevlendirirler. Divandaki kararda İslam Hukuku gereğince yargılanmalarına hükmolunur. (BOA, (M.D.), nr.111, H.1112/ M.1700) h.562.) Bu hükümde ise İslam hukukuna göre ceza verilmesine karar kılınmıştır. Benzer konudaki başka bir hükümde suçlu verilen ceza, hapis olmuştur. Karayaka kazasında Otulu köyünden Yusuf, Karakuş kazasına 19 tüfekli yoldaşlarıyla girip Bekir adlı şahsın evini basar. Bekir'in kızını kaçıtır. Divan'dan Sivas Beylerbeyi'ne, kadınlara, Boğazkesen Kalesi

dizdarına, adı geçen kişilerin yakalanıp kalede hapsedilmelerine ilişkin karar çıkar. (BOA, (M.D.), nr.111, H.1112/M.1700)h.646.) Osmanlı toplum yapısının niteliğine bakıldığında farklı din mensuplarını kapsadığı bilinmektedir. Dolayısıyla gayrimüslim kadınların da bu cinsel şiddet olaylarından nasiplerini aldıklarını örnekleyen ve sürgün cezasının tatbik olduğunu öğrendiğimiz, İzmir naibine gönderilen hükümde, Arap Süleyman adında bir şahsın gayrimüslim bir kadına sen benim zevcemsin diyerek 2 ay evinde zorla hapsedtiği ve kadının şikayeti üzerine bu kişi Bozcada'ya sürgün edildiği (BOA, (M.D.), nr.111, H.1112/M.1700)h.174.) görülür. Benzer konuda başka bir alıkoyma hadisesi ise Müslüman kadına yapılmıştır. İzmir'de Sanmi Mahallesi sakini Fethiye adlı Müslüman kadına es-Seyyid el-Hac Süleyman adlı şahıs sen benim zevcemsin diyerek 2 ay zorla evinde bu kadını hapsedmiştir. (BOA, (M.D.), nr.111, H.1112/M.1700)h.977.) Bu suça ne tür bir ceza verildiğine dair bir bilgi hükümde bulunmamaktadır. Müslüman evli kadınlara da yönelik cinsel saldırıya ilişkin bir örnekte, Malatya sancağında Mehmed-Osman-Mustafa izali aşiretinden Rasul, Mehmed, Mustafa'nın evini basıp Mehmed'in nikahlı karısını alıp menzillerine götürüp fesad ve şekavet etmeleriyle ahz-haps ve kalebend olunmalarına hükümlenmiştir. (BOA, (M.D.), nr.123, H.1127/M.1715), h.91) Bu suç dolayısıyla da kalabend cezasının tatbik olduğu görülmektedir. Kız kaçırma suçu dolayısıyla kalabend cezasının tatbik olunmasına ilişkin bir hükümde, Kavak kazasından Mustafa oğlu Mustafa ve kardeşi, kız kaçırma ve yaralama suçlarıyla Samsun Kal'ası'nda kalabend olunmuşlardır. (BOA, (M.D.), nr.124, (H.1128/1129- M.1716-17), h.186.) Bu konuya ilişkin başka bir hüküm, kalabend cezasının tatbik olduğu bilinmektedir. Canik'de Cözdensiye kazasından Kürd Mustafa adlı kişinin ve adamlarının eşkıyalıkla bazı kişilerin kızlarını kaçırıp paralarını almaları nedeniyle Samsun Kal'ası'na kalabend olunmaları hakkındadır. (BOA, (M.D.), nr.124, (H.1128/1129- M.1716-17), h.241.)

Bu konuya ilişkin, Kirmastı kazasında Yamak Ahmed Paşa, halka eziyet ederek evlerini basıp bekar kızları kaçırarak onlara tasallut ederek mallarını yağmalar, Kilibahr Kalesi'ne kalabend olunmasına hükmolunur. (BOA, (M.D), nr.124, (H.1128/1129- M.1716-17), h.322). Cariyelerin de kaçırma hadiselerine muhatap olduklarına ilişkin bir belgede, Eyüp'e bağlı Büyükçekmece nahiyesi köylerinden birinde ikamet eden İsmail Ağa adlı şahıs, Luyıza adlı zımminin 500 guruş kıymetli Mora asıllı Mariveze adlı cariyesini kaçırdığı iddiasıyla Luyıza'danşikayetçi olur. Mariveze'yi Galata'da Venedik kilisesinden rahiplere teslim ettiğini itiraf eden Luyizeya mahkeme, mevcut ise cariyeyi değilse kıymetini ödemeyi emreder.(GŞS,nr.259, h. 254)H.1137-1138 /M. 1724-1725) Askerlerin de eşkıyalık girişimlerinde etkin oldukları dönemde cinsel saldırıda baş aktör olduklarına ilişkin bir örnekte Aydın'da yeniçeri el-Hac Mahmud ve kardeşi el-Hac Mustafa eşkıyalarla evleri basıp ...hatunu cebren ve kahrenahz ve fi'l-şeni kasdıyla tasallut eyledikleri oğlunu da haksız yere katledüp emval-erzakı ele geçirirler. Bu şahıslar hakkında icra-yı hak olunmasına hükmolunur.BOA,(M.D.),nr.111,H.1112/M.1700)h.1098.) kadının dini mensubiyetine ilişkin bir bilgiye erişemediğimiz bu hükümde mağdur kadının oğlunun cinsel saldırıya mani olma girişiminde bulunduğu esnada öldürülmüş olabileceği çıkarımında bulunabiliriz.

Müslüman bir karı-kocanın yine Müslüman bir kızı oyuna getirerek namusuna hanel getirildiğini örnekleyen bir belgede, Konya'da Nehr-i kafir Mahallesi'nden Ümmügülsümbinti Mehmed adlı hatun aynı mahalleden Molla Mustafa bin Mehmed ve zevcesi Raziye binti Hüseyin'in bir husus için evlerine vardığında kendini bir odaya kilitleyerek üzerine Mustafa bin Ömer'i gönderdiklerini ve Mustafa'nın, bekaretini bozarak kaçtığını ve ona yardım eden karı-kocadan da mağdur olduğu için şikayetçi olur. Mahalle sakinleri de karı-kocanın fal işleriyle uğraştıklarını ve bu durumdan hoşnutsuz olduklarını belirtmesi üzerine her ikisine de ceza verilmesine karar verilmiştir.(KŞS,nr.51,s.104,h.1; H.1140-1141/M.1727-1729) Bu tür vakaların zuhurunda suçla itham

edilen şahısların yaşadıkları mahallede güven duyulan şahısların görüşlerine başvurulduktan sonra haklarında ceza çıkarıldığı görülmektedir.

Cinsel bir saldırıda suçluya verilecek diyet cezasının ölümle değil de para cezasıyla tazmin edilmesi teklifinin sunulduğu bir hükümde, Konya'da Poladlar Mahallesi'nden Süleyman bin Ahmed Ağa, Abdülcélil bin el-Hac Halil'i dava ederek yeğeni Ahmed bin Hasan'ın, Kór Osman'ın kızı Fatıma'yafi'li şeni kasdıyla tasallutundan dolayı, verilecek cezanın masrafının yarısını karşılayacağını taahhüt ettiğini belirtmiş ve iki yüz elli kuruş masrafı olduğunu belirterek 125 gurusistemış,yapılan incelemede Abdülcélil bin el-Hac Halil'in yeğeni Ahmed bin Hasan ilgili davada affedildiği, katlinin söz konusu olmadığı için Süleyman'ın teklifinin reddedilmesine karar verilmiştir. (KŞS,nr.51,s.159, h.2; H.1140-1141/M.1727-1729)

Cinsel saldırı suç ithamıyla yargılamada da mahalle ahalisinin şahıs hakkındaki olumlu beyanının şahsın masumiyetine yönelik mahkemede ya da divanda kararı olumlu yönde etkilediğine dair bir belgede, Konya'da Eflatun Mahallesi sakinelerinden Sofya binti Saka nam nasraniyyenin İç kal'a Mahallesi sakinlerinden Andon veledi Ayvalı nam zımminin evine zorla girerek bekaretini bozduğunu iddia etmesi, durumun Andon'a sorulması, Andon bu ithama karşı yemin ederek inkar etmesi ve bu durum mahalleliden sorulduğunda, Andon'un kendi halinde olduğu, şimdiye kadar böyle bir durumunun görülmediğinin bildirilmesi üzerine, Sofya'nın davasının reddine karar verilmiştir. (KŞS,nr.51,s.168, h.2; H.1140-1141/M.1727-1729)Gayrimüslim kadın ve erkek arasında geçtiği iddia edilen cinsel saldırı suçunda suçlanan şahsın iyi hali davanın reddine sebebiyet vermiştir. Kadının böyle bir suçlamada bulunması belki de evlenmek istediği bir erkeği elde etme amacına hizmet ediyor, olabilir.

Evli Müslüman bir kadına zımminin bir adamın tacizde bulunduğuna yönelik iftira hadisesi, kadının sorgulanması ve durumu inkar etmesi üzerine bahsi geçen zımminin hiçbir suretle bu suçla itham edilmeyeceğini

göstermektedir. Konya’da el-Hac Eymir Mahallesi sakini olup Mehmed bin Abdurrahman, kendi tarafından asil ve zevcesi olan Fatıma bint-i Bedel adlı hatun ve şahitleriyle Dönek veledi İsa adlı zımmiden davacıdır. Dönek adlı zımmi için bazı kötü niyetliler benim zevceme yolda giderken işaret eylemiş, deyuüfk ve iftira eylemişlerdir. Zevceme sorduğumda aslı yoktur dedi. Bu şahıstan hiçbir şekilde davacı değiliz, derler.(KŞS, nr.45, s.209,h.3; H.1126-27/M.1714-15) Gayrimüslimler arası sözlü taciz vakasına örnek teşkil eden bir hükümde, Konya’da Beghekim Mahallesi sakini Nazlı bint-i Enaşaş adlı biki-i baliğa adlı nasraniyye Mirat veledi Betri’den şikayetçidir. Mirat, gece gündüz Nazlı’nın evine gelip ben seni alırım bana gel yohsasana zarar ederim. Müslüman olursan ben de Müslüman olurum diye eziyet etmektedir. Eziyetini Müslümanlar huzurunda dava günü bile tekrarlamıştır. Sorgulanıp, şahitlerle olay ispatlanınca Mirat’atazir verilir.(KŞS, nr.45, s.231,h.4; H.1126-27/M.1714-15)tazir kapsamına giren bu suçta küçük yaştaki bir kıza yapılan bir saldırı söz konusudur. Mahallelinin beyanı, Mirat’ın bu kıza musallatlığını onaylar niteliktedir.

2.1.1. Zina-Fuhuş Suçu İsnad Edilen Kadınlar

Belgelerde rastladığımız şekliyle eşkıyalık ve zina suçunun cezası sürgündür. Zina suçları ülke içinde sürgün yerleri Bursa ve Bozcada’dır. Kadınlara bazı haklarının verilmeyişi ve bazı cinsiyetçi yaklaşımlar, özellikle zina, fuhuş gibi olayları önlemede sürekli kadınları baskı altında tutma yoluna gidilmesi toplumun ataerkil yapısından ve sosyo-ekonomik şartlarından kaynaklanmaktadır. Kadın bedeni üzerindeki tasarrufun en açık göstergelerinden bir diğeri, kadın üzerindeki namus baskısı veya toplumsal zihniyetteki zina kavramıdır. İslam’da zina kadın için de erkek içinde gayr-imeşru cinsel ilişki anlamına gelmiştir ve İslam Hukuku’nda kadın ve erkek için de aynı ceza öngörülmüştür. Ancak bu gayrimeşruluğun sınırları her iki cins için çok farklı noktalarda başlamıştır. Kadın için zina, daha çok kendi bedeni üzerinden tanımlanan bir kavram iken erkek için sınır diğer hemcinslerinin mülkiyet alanının ihlal edildiği takdirde olmuştur.

Cinsel ilişkiler, gayrimeşru ilişkilere uygulanan ağır cezalar ve mekân üzerinde kadın ve erkeğin bulunabilecekleri yerleri ayrıştıran kurallar koyarak kontrol edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, kadının yakın aile bireylerinden olmayan erkekler ile herhangi özel ya da gizli bir ilişkisi olmamış, yalnız başlarına kalmaları halinde cinsel yakınlık kuracakları varsayılmıştır. (Sert, 2008,s.356) Bunun için cinsiyet ayrımı teşvik edilerek bir dizi çözüme sahip bir dizi mimari ve mekânsal zorunluluklar oluşturulmuştur. Zinanın sübut bulması için zani, zina fiilini kendi isteğiyle ve serbest olarak yapmalıdır. Mahkemeler yasa dışı cinsel eylemlerde dört erkek şahidin tanıklığını talep ettiği için, bazen erkek akrabalar hukuku kendi ellerine alarak ahlak dışı eylemlerde bulduklarından şüphe ettikleri kadınları cezalandırmışlardır. (Zuhayli,1991,s.208)

Zina ve fuhuş birer suç niteliği taşımaktaydılar. Bu suçlara ilişkin hükümde, İstanbul'da Monla Aşiki Mahallesi'nde Hatice adlı Müslüman bir kadının evine namahrem kişileri aldığından ve daha önce mahalle kadısının uyarmasına rağmen tekrar aynı şekilde davrandığından mahalle ahali divan-ı hümayuna başvurur ve kadının Bursa'ya sürülmesine karar verilir.(BOA,(M.D.),nr.111,H.1112/M.1700)h.734.) Evine namahrem aldığı iddia edilen zımmi bir kadın mahallelinin divana şikayeti neticesinde bozcaadaya sürülmüştür. Tophanede Firuz Ağa Mahallesi'nde Topal Esir adlı zımmi bir kadının evine müslim ve gayrimüslim namahrem aldığı için mahalleli Divan'a başvurur. Gayri ahlaki davranan kadın Bozcada'ya sürülür. BOA,(M.D.),nr.111,H.1112/M.1700)h.948. Zina suçunu işlerken yakalanan müslüman bir kadın ceza olaak hapis cezasına çarptırılmış ve taziri yeterli görülüp serbestiyetine karar kılınmıştır. Ali kızı Ümmühani mahrem ile yakalanmakla zindana atılır. Şer'an taziri yeterli görülür. Rumeli kazaskeri İsmail, İstanbulkaimmakamınaserbestiyeti konusunda hüküm yollar.(BOA, (M.D.), nr.123, H.1127/M.1715), h.211) Başka bir hükümde, Karaağaç-ı yalvaç kazasında Ulvi Mahallesi sakini Ümmühan fuhuş vs. kötülükleri

nedeniyle uzak bir yere sürgünü söz konusu olmuştur. (BOA, (M.D), nr.124, (H.1128/1129- M.1716-17), h.9.) Gayri ahlaki bu türden vaziyet içinde bulunanlar için belgelerde su-i hal içerisinde olan tanımı yapılmaktadır. Cihangir Mahallesi'nden Saliha adlı hatunun su-i halinin tespit edildiğini ve mahalleden ihraç edildiğini davranışlarının devam etmesi üzerine zindana kapatılır. Zindanda gayri meşru olan evladı ölür ve kendisinin ihraç edildiği mahalleye bir daha dönmeyeceğini taahhüt ederek serbest kalır.(GŞS,nr.259,h.410,H.1137-1138/M.1724-1725) Gayrimeşru ilişkiye girerek hamile kalan ve şikayetler üzerine hapse giren ve çocuğunu böyle bir ortamda doğurup, ölümüne şahit olması üzerine mahallesine geri dönmeyeceği taahhüdü ile serbest kalan bir kadının bu hükümde bahsi geçmektedir. Benzer konuda başka bir belgede, İstanbul' da Firuz Ağa Mahallesi'ndeki Tüfekçi kızı Aişe, Saim ve gelini Canan adlı kadınların su-i hâl (kötü hal üzere oldukları) saptanır. Mahalle imamı ve ahaliden 42 kişinin şahitliği ile çalgı, çengi,fuhuş yaptıkları saptanınca mahalleden ihraç edilmelerine karar kılınır.(GŞS,nr.90,h.216;H.1112/M.1700) su-i hal burada fuhuş,çalgi-çengi hadisesinden ortaya çıkmış ve mahallelinin şikayeti bahsi geçen kadınların mahalleden ihracını gerektirmiştir.

İmam bir mahallede ehl-i şer'in(kadı, subaşı) temsilcisi hükmündeydi. Mahallenin huzuru, ahlakî düzenin muhafazası için denetleyici bir nitelik arz etmekteydi. Konya'da İhtiyareddin Mahallesi imamı es-Seyyid Mehmed halife ibnü'l-hac Mehmed, mahalle sakini Maryem bint-i Kırkor adlı nasraniyyeden davacıdır. Maryem kendi halinde olmadığı, namahremden çekinmediği, gece vakti evine müslim ve gayrimüslim toplayıp şarap içip fesad ettikleri için haklarında şikayet bulunmaktadır. Bu kadın fahişedir ve mahalleden ihracını isteriz şeklindeki beyanı üzerine kadının ahvali müslim ve zımmi ahaliden de sorulup doğrulanınca mahalleden kadının ihracına karar verilir.(KŞS, nr.45, s.102,h.3; H.1126-27/M.1714-15)namahremden çekinmeyen, evine müslim gayrimüslim toplayıp şarap içip, gayri ahlaki davranışlar sergilemesi kadının mahalleden ihracını gerekli kılmıştır. Müslüman bir karı-kocanın eşkiya

taifesini başıboş tayfayı evlerine aldıkları mahrem anlayışından uzak olmaları dolayısıyla ikisinin de mahalleden ihracına hükmolunan bir belgede, Konya'da Devle Mahallesi sakinlerinden el-Hac Mustafa ibn-i el-Hac Mehmed, el-Hac Mehmed ibn-i el-Hac Abdullah, Mustafa bin İbrahim ve el-Hac Mehmed bin Ali; mahalle sakini Mehmed bin Mahmud'dan davacıdır. Mehmed kendi halinde değildir. Evine sürekli levend taifesini kondurur, bu bahane ile namahrem kimseler evine girip çıkmaktadır. Kendisinin ve zevcesinin namahremden ictinabları yoktur. Diyerek şahit olarak da mahalle ahalisinden bazı kimseleri göstermişlerdir. Mahalleden ihraç edildikleri görülür.(KŞS, nr.45, s.154,h.5; H.1126-27/M.1714-15) Başka bir mahalleden ihraç kararının alındığı davada, Konya'da Hacı Eymir Mahallesi sakini el-Hac Ahmed bin Ahmed, Molla Yakub bin Hasan, Ebubekir bin İsmail, Mehmed bin Mehmed, İsmail bin Sefer ve Mehmed bin Abdullah ; İncibint-i menas adlı zımmi kadından davacıdırlar. Kendi halinde olmayıp, evine namahrem alıp, yakınlarından dahi çekinmez. Durum ahaliden de sorulur. Doğrulanınca kadının mahalleden ihracına hükmolunur.(KŞS, nr.45, s.225,h.4; H.1126-27/M.1714-15) gayrimüslimlerin de kendi mahalleri bulunmakta ve mahalle kültürü gereği birtakım toplumsal normlara burada sakin olanların da uyması beklenirdi. İhraç kararı alınan bu kadından bahsedilirken yakınlarından dahi çekinmez, ibaresi bunu örnekler mahiyettedir.

Zina isnad edilen kişilerin zaman zaman mahkemeye başvurarak tevbe ettikleri görülmektedir. Tekrarı durumunda genellikle sürgün cezası uygulanmıştır. Zina iftirası vakalarına da incelenen belgelerde rastlanmaktadır. Konya Sahipyaka Mahallesi sakini Mustafa bin Osman ve zevcesi İsmihan bint-i Mustafa; Mustafa bin Hasan'dan davacıdırlar. Mustafa bin Hasan, Kızımız Marziye adlı bıkırlı için fil'i şeni işlemiş diyerek bizi ve kızımızı zor durumda bırakmıştır. Dindar ve istkamet üzere olan İrazbinti Şaban, Ayşe bint-i Ali, Nisa bint-i Mevlüd ve Rabia bint-i Mehmed adlı hatunlar kızımızı yoklayub bakiredir diye haber vermişlerdir. Bu kadınların ifadesi alındıktan sonra olayın iftira

olduğu ispatlanmış ve şahıslar arası şikayet ortadan kalkmıştır.(KŞS, nr.45, s.189,h.2; H.1126-27/M.1714-15)Bu hükümde de, zina ithamıyla suçlanan bekar bir kızın dindar ve istikamet üzere olarak bahsedilen güvenilir 4 kadın tarafından kontrol edilerek bekareti ispatlanan bir kızın ve ailesinin itibarının muhafazası söz konusudur. Dolayısıyla bu tür davaların mahkemeye getirilme ya da getirilmeme sıklığı toplumun ahlaki değerlerinin tespitinde önem kazanmıştır.

2.2. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Bir kadının fiziksel şiddetin hedefi haline gelmesinde kamusal ya da özel alanda olması bir engel teşkil etmemiş, hemen hemen her yer ve zamanda doğrudan ya da dolaylı olarak şiddete maruz kalmışlardır. Bu durumlarda gerek Müslüman kadınlar gerekse de gayrimüslim kadınlar bireysel olarak mahkemeye gelmekten ve devlet görevlileri de dâhil kendilerine zarar verenleri şikâyet etmekten imtina etmemişlerdir.

2.2.1. Kadına Yönelik Tehdit-Darp-Cinayet-Gasp Olayları

Erkek ve kadın arasındaki üstünlük dengesi her toplumda kendi özel tarihsel koşullarıyla şekillenmekle birlikte çoğu zaman erkeklerin kadınlara üstünlüğünü öngören hegemonik bir cinsiyet dengesizliği düzenini de beraberinde getirmiştir (Özby, 2012: 186) bu durumda İran'ın ve Roma'nın pedersâhî kültürünün etkisi vardır. Esasen kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların sadece biyolojik farklılıklar ile açıklanamayacağına ve yaşadıkları toplumun kendilerine yüklediği rollerin var olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir Her bireyin öncelikle yaşadığı idari birimdeki yerel mahkemeye ve sonrasında ise Dîvân-ı Hümâyuna arz sunarak şikâyet hakkını kullanmasının önünde hukuki olarak engelleyici hiçbir unsur bulunmamaktadır. Bu temel hak ve özgürlüklerinden biri olan şikâyet hakkının kullanılması adaleti öncelemiş her devletin vatandaşlarına tanıdığı haklardan biridir.

Hz. Peygamber'in "Allah'ın kadın kullarına vurmayınız" şeklinde bir hadisi vardır. Ancak, Kur'an'da, bazı çok özeldurumlarda, mesela çok açık

bir edepsizlik halinde ve bazı hallerde, erkeğin karısını dövmesine izin verilmiştir. Burda maksat te'diptir ve bu maksat hasıl olmayacaksa tecavüz sayılır. Ayrıca, kadının işlediği hata veya suç resmi makamlara intikal etmişse, erkek, kadını dövemez. Koca, yaralayıcı, kanakıtıcı bir şekilde dövdüğünde ceza alır. İslam kadını bir zevk aracı olmaktan korumuş, kocanın karısına böyle yaklaşımını zina ile bir tutmuştur: "Bir kimse yalnız tatmin-i şehvet için nikah eder, mehrini de vermezse o kimse zinakar bir mücrim olarak "ölür" buyrulmuştur.(Bekir Topaloğlu, 2016., s: 71.)

Bir erkeğin bir kadının evine zorla girerek tehdit ettiğine yönelik bilgi edindiğimiz bir belge, Edirne sakinlerinden olan Emir Ali adlı kişi, aynı mahallede sakin Gülsüm adlı kadının evine zorla girdiği ve tehdit ettiği ve ahaliye de zarar verdiğini bildirmekle, Edirne kadısı Mevlana Zeynelabidin ilamıyla şahsın Bozcaada Kalesi'ne kalebend olunmasına dair Bozcaada Kalesi dizdarına gönderilen fermanın suretidir.(BOA, (M.D.), nr.123, H.1127/M.1715), h.101) bahsi geçen şahsın kadına yönelik fiziksel şiddet uyguladığı ahaliden sorularak bulunduğu çevreye de zararı dokunduğu ispatlandığından kalabend cezasına çarptırılmıştır.

Kadına şiddetin başka bir örneği, Ahmet Paşanın oğlu Mehmed'in kızının cariyesi bizzat padişaha yazar. Cariye, müneccimlik yaparken yakalanan ve bunu gizleyen Halepli Ömer ile bilmeden evlenmiştir. Evlendikten sonra Halepli Ömer'in dine ve ahlaka uygun olmayan işler ile uğraştığını bunu birine söylerse kendisini öldürmekle tehdit ettiğini annesi ile odalarının kapısına eşya koyup kaçtıklarını ancak peşlerini bırakmadığını belirterek eziyetinin sürdüğüne ve padişahın kendisini kurtarması için yalvarmıştır. Mahalle imamı, müezzini ve 15 kişinin şahitliği ile Ömer hapsedilir.(AE-III. Ahmed,gn:2963)

Bir yaralama vakiasında ise, Kastamonulu Ezkanolu Ahmed,oğlu Mehmed,İbrahim, Halil, Kör Süleyman, Kadı Recep'i hançerle yaralayıp 2 dişini çıkarır. nam hatunun burun ve kulağını keserler ahvalleri şerle

görülsün ahz ve hapsine hükmolunur. (BOA,(M.D.),nr.111,H.1112/M.1700)h.1116.) İki kadının adı geçen bir cinayet vakıasında, İstanbul kaimmakamına hüküm ki, Mehmed kızı Ümmühani'nin eşi Mehmed evinde öldürülür. Eşi Ümmühani ve komşusu Ahmed kızı Hatice katil ithamıyla hapse atılır. Kendi evinde katlolunmadıkça diyet gerekmez hükmünce serbest kalırlar. (BOA, (M.D.), nr.123, H.1127/M.1715), h.207) Bir tahkikat olayına ilişkin davada, İstanbul'da kantarcılar içinde menziline iken Fatıma binti Mustafa adlı hatun davadan 26 gün önce kocası Abdurrahman b. Abdullah ın kendisini odun ile vücuduna vurup yara bere içinde bırakması dolayısıyla vefat etmiştir. Fatma'nın babası Mustafa bin Hüseyin'in bu ifadelerine ilaveten Fatma'nın kardeşleri de bu morlukları gördüklerine dair şahadet ederler.(GŞS,nr.250, s.15,h.5), H.1129/M.1716) Başka bir darp örneğinde bir erkeğin kadına yönelik şiddeti söz konusudur. Diyet bedeli ödendiği takdirde davanın neticelendiği görülen hükümde, Galata haricinde Kalkancıbaşı Mahallesi'nde Süleyman bin Ali, bakır kaplı demir sopa ile Aışebinti Mehmed'in beline vurmuştur. Aışe, Süleyman'a dava açar. Görülen davada Süleyman 12 kuruş bedel-i diyeti ödemeyi kabul eder. (GŞS,nr.270,s.58,h.90)/H.1142-43/M.1730) Bu konuya ilişkin başka bir hükümde, Galata haricinde Kamer Hatun Mahallesi'nde oturan Mariabinti Yezi veledi Divi aynı mahalleden Zinton veledi Ebseto tarafından darp edilmiştir. Bundan dolayı mahkemeye başvurmuş,ancak diyet bedeli olarak 6 guruş verilince davadan vazgeçmiş ve anlaşma sağlanmıştır. (GŞS, nr.245,s.5, h.12e,H.1125/ M.1712) Fiziksel şiddetin bir başka örneği olan cinayete ilişkin bir hükümde, İstanbul'da yaşayan Mehmed Reis ve eşi Fatıma hatun yanlarında çalışan cariyelerini döverek öldürüp sonra parçalayıp torbaya koyarlar. Ceset, Balat'ta bir sokakta bulunmuştur. Subaşı ve hakimin sorgusu üzerine inkar etmişlerse de şahitleri mevcut olduğundan Bursa'ya sürgün edilirler.(Zarinebaf,2012:s.115-116) Cinayet suçunun bu hükümde cezası sürgün olmuştur. Kadınlar arası fiziksel şiddetin de varlığına örnek teşkil eden bir hüküm, Konya'da Piri Paşa Mahallesi'nden Fatıma binti İbrahim hatun, Öyle Bekledi Mahallesi'nden Şerife Fatma binti İbrahim Beşe'nin

kendisini darp ettiğini belirterek şikayetçi olması ve şahitlerle de olayın sabit olması üzerine Şerife Fatma'ya ceza verilmesi hakkındadır. (KŞS,nr.51,s.120, h.3; H.1140-1141/M.1727-1729)Bu hükümde bahsi geçen çatışmadan bir süre sonra taraflardan birinin vefat etmesi üzerine olay yine mahkemenin gündemindedir.

Konya'da Piri Paşa Mahallesi'nden fevt olan Fatıma binti İbrahim adlı hatunun ölüm sebebinin Öyle bekledi Mahallesi'nden Şerife Fatıma binti İbrahim Beşe'nin darp etmesinden dolayı olduğunu, ölen kadının kocası Mustafa bin Hasan'ın iddia etmesi ve yapılan tahkikatta gerçeğin böyle olmadığını anlaşılması ve Mustafa'nın davasının reddine karar verilmiştir.(KŞS, nr.51,s.168-h.2; H.1140-1141/M.1727-1729) Kadına yönelik şiddetin boşanmaya ilişkin olaylarda tehdit ve baskı ile üstünlük kurma gayesine yönelik bir hükümde, Konya'da Çerkab Mahallesi'nden Marziye binti Hasan adlı hatun kocası Yusuf bin Abdullah'ın kendisini zorla mehrinden feragat ettirerek ve Ali kav Mahallesi'ndeki evi boşanma bedeli olarak verdiğini; ancak bir süre sonra evi zor kullanarak ve “*seni öldürürüm*” diye tehdit ederek aldığını iddia etmiş ve yapılan incelemede iddiaların doğru çıkması üzerine Yusuf'un mehr-i muaccel miktarı 10.000 akçe ile evi Marziye hatuna vermesine karar verilmiştir. (KŞS,nr.51,s.168, h.2; H.1140-1141/M.1727-1729) Evlilik sürecinde kadına yönelik fiziki şiddetin boşanma hükmündeki şarta bağlanması ancak uyulmaması neticesinde boşanmanın zuhuru ile erkeğin şiddet uyguladığı karısına mehrini ödemesine yönelik hüküm, Konya haricinde Dört vukiyye Mahallesi'nden Marziye binti Mustafa nam hatunun kocası Ahmed bin Ali'nin: “*Eğer seni bir daha döversem boş ol demesi*” ancak tekrar dövmesi, şahitlerle bu olayın ispatlanması üzerine mehrinin ve nafakasının kocası tarafından ödenmesine ve boşanmalarına karar verilmesi hakkındadır. (KŞS,nr.51,s.207, h.3; H.1140-1141/M.1727-1729) Kadınlar arası bir darp olayında ahalinin beyanı, Ayşe adlı kadının bir cezaya muhatap olmasından korunmasına yol açmıştır. Konya'da Pir Esed Mahallesi sakinlerinden Fatıma binti Ebubekir, Aişe binti el-Hac Hasan adlı hatunla kavga etmişlerdir. Fatıma, hamile olduğunu bu

tartışmada çocuğunu düşürdüğünü beyan eder. Ancak bu olayın aslı yoktur. Ayşe, mahalle ahalisinden de destekle aralarında bir anlaşmazlık olmadığını ispatlamış ve dava reddedilmiştir. (KŞS, nr.45, s.39,h.1; H.1126-27/M.1714-15) Başka bir kadınlar arası darp davası vefat olayının zuhuru dolayısıyla varisler arasında idame etmiştir. Diyet bedeli ödenmesi koşuluyla anlaşmazlık son bulmuştur. Konya'da Sinan perakendesi Mahallesi sakini iken ölen Asiye bint-i Mehmed adlı hatunun varisleri, Fatıma bint-i Ramazan adlı hatundan davacıdırlar. Asiye hatun hayattayken davadan 3 sene önce Fatıma ile tartıştıklarını, Fatıma yumruk ile Asiye'yi darp ettiğini ve darbin tesiriyle Asiye'nin iki ön dişi çıkmıştır. Hala davacıdırlar. Fatıma'dan talep edilen 5 Konya kilesi buğday, 1 top penbe bezi, 3 vukiyye kahve alıp diğ diyeti hükmünde sayıp aralarındaki anlaşmazlık son bulmuştur. (KŞS, nr.45, s.158,h.4; H.1126-27/M.1714-15) Konya'da Aklan Mahallesi sakini iken ölen Saliha bint-i Mehmed'in ölümünü tetkik için Mevlana Mehmed Efendi görevlidir. Ölen kadının çocukları davadan 3 sene önce babaları es-Seyyid Mehmed, tennür demiri ile annemizi darp etti. Darbin etkisiyle öldü, diyerek şikayette bulunmuşlardır. Dindar ve müstakime hatunlar ölen kadını kontrol edip yara bere yok dedikten sonra, çocuklar yine de annelerinin ölümünden babalarını sorumlu tuttıklarını Mahalle ahalisinden kimsenin bunda etkisi olmadığını kadı huzurunda beyan etmişlerdir. (KŞS, nr.45, s.198,h.1; H.1126-27/M.1714-15)

Darp etkisiyle hamile kadınların çocuklarını düşürmeleri de davalara intikal eden başka şikayet konularındandı. Aksaray kazasına bağlı Mehmed beyli karyesi sakini Selimşah binti İbrahim ve eşi Kurt Hüseyin bin Muttalib; Şeyh Üveys bin Süleyman Efendi'den şikayetçidirler. Davadan 6 gün önce Şeyh Üveys, Selimşah hatunun arkasına 3 değnek vurarak darp etmiş, bu darbin etkisiyle bir buçuk aylık bebeğini düşürmüştür. Sorgulandığında inkar eder. Kadının durumu şahitlerle de ispatlaması üzerine adam 5 gün müddet ister. Bu esnada bulunduğu mahallede ikamet edemeyip firar eder. (KŞS, nr.45, s.42,h.4 H.1126-27/M.1714-15) Suçluların suçlarını inkar ederek davalı kimseyi mağdur

durumda bırakması Osmanlı mahkemelerinde sıklıkla karşılaşılan durumlar arasındadır. Bu konuya ilişkin başka bir hüküm, Beğşehir kazasına bağlı Bektemür karyesi sakini Cafer, İsmail, Mehmed, Ahmed, Hüseyin Ali Zalim Ali bin Mehmed'in evini basıp eşyasını gasp edip karısı ...hatun korkmuş ve bebeğini (cenin-i mevt-i ilka eyledi) yani düşürdü. Sorgulanınca *yemin billah* ederek durumdan haberlerinin olmadığını belirtirler. Muarızadan men edilirler.(kşs,45,145-4)(KŞS, nr.45, s.145,h.4; H.1126-27/M.1714-15) Şahit bulunmadığında yemin talep edilmesi söz konusu olabilmekteydi. Ancak bu durum da kadının mağduriyetini gündeme getirmekteydi. Çünkü, davaların pek çoğunda olduğu gibi burada da suç inkar edilmekte ve yemin billah edilerek suç unsuru ortadan kalkmaktadır.

Sonuç

Osmanlı Mahallesi, o civarda yaşayan halk nezdinde güçlü bir denetim mekanizması hükmündeydi. Nitekim bu mekânda yaşamak aynı zamanda oraya ait olmayı ve oraya ait kurallara saygı duymayı zorunlu hale getirmiştir. Mahalle, bu yönüyle özel hayatın sınırlarını ihlal eden bir konumda yer almıştır. Kamu menfaatinin her şeyin üstünde tutulduğu bu yerde, gerçekleşen ihlaller kadın-erkek ayrımına yönelik bir fark doğurmuştur. Güvenlik ve mahremiyetin ihlali olarak değerlendirilebilecek suçlar kapsamında hırsızlık suçu genellikle mahalleden ihraç yada sürgünle sonuçlanmıştır. Bunun yanında, bir kadının ya da bir erkeğin mahalleliden olma halini farklı yükümlülüklerle bağlamak bu farkın en açık göstergeleridir. Zira gayri ahlaki eylemler içerisine giren bir kadın fuhuş yaptığı gerekçesiyle yaftalanarak mahalleden sürgün talebi ile mahkemeye getirilmiş, toplumunun çoğu zaman mahalleli olarak şikâyet etmekten imtina ettiği bir konu, eylemlerin önü alınmadığı zaman aşikâr edilmiştir. Mahalleden mahalleye değişiklik gösteren bu ahlaki algılar kadınların iffetli olmaları ya da olmamalarından kaynaklanmamıştır. Tecavüz, zina ve fuhuş gibi gayriahlaki eylemde kadına suçun da cezanın da ağır kısmını yükleyen ahlaki yasaların temel kaygısı her ne kadar kadın ve erkeğin ayrı alanlarda

olmasına yönelik şekillense de fiziksel şiddete yönelik örnekler bu ayrılmış alanların çok da ayrı olmadığını göstermiştir. Söz konusu alan ayrımı cinsel çekimin toplumu bozup Müslüman toplumların birlik ve istikrarını tehdit etme gücüyle ilişkilendirilmiştir. Kadının ahlak ve iffet sınırlarını koruma ölçüsü kendi açısından değil de toplum açısından ele alınmış dolayısıyla ailenin ve toplumun ahlaki kaybının asıl sorumlusu da kadınlar olmuştur. Ancak ahlaki değerlerin korunması hem erkek hem de kadını ilgilendiren ortak bir sorumluluk gerektirmiştir.

Kaynakça

- A.E.T., III.Ahmed, gömlek no: 2963)
BOA, (M.D), nr. 111, 123,124
Galata Şeriye Sicili, nr. 90, 245, 250, 259, 270
Konya Şeriye Sicili, nr. 45,51
- Abacı,N.(2005) Osmanlı Kentlerinde Sosyal Kontrol: Araçlar ve İşleyiş, *Şinasi Tekin Anısına Uygurlardan Osmanlıya*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Altındal, M.(1994) *Osmanlı'da Kadın*, İstanbul: Altın Kitap.
- Artan,T.(1993), *Mahremiyet: Mahrumiyetin Resmi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayramoğlu Alada,A.(2008) *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, İstanbul: Sümer Kitabevi
- Benhabib,S.(2000) *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*, Princeton University Press.
- Burçak,E. ve Can,G.D. (1997). *Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Craven, E. (1939). *1786'da Türkiye*, (Çev. Reşad Ekrem Koçu), İstanbul: Çığır Yayınevi
- Çağına, M. (1992), İslâm Düşüncesinde Aile Ahlakı, *Sosyo-kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi-1*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
- Çetin,C.,(2014), Osmanlı Toplumunda Mahalleden İhraç Kararları ve Tatbiki: Konya Örneği (1645-1750), *History of Studies*, c.6, s. 6, 2014, ss.2-13.
- Davis, F. (2009). *Osmanlı Hanımı*, (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Demirel-A. Gürbüz-M. Tuş, (1992), Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim Kuşam (XVI-XIX. Yüzyıllar), *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu s.1-17.

Düzdağ, M.E. (1972) Şeyhulislam Ebussuud Efendi Fetvaları, İstanbul.

Efe, M. (1996), *Fetevay-ı Hindiyeye*, c. 10, Ankara, Akçağ Yayınları.

Erdoğan, H. (1999), *Tanzimat Dönemi (1839-1876) Osmanlı Toplumunda Kadının Sosyal Değişimi*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 1999, s. 15.

Erten, Y. & Ardalı, C., 1996, (1996), Saldırganlık, Şiddet Ve Terörün Psiko sosyol Yapıları, *Cogito S: 6-7 Kış- Bahar*, ss.143-163.

Faroqhi, S. (2002), Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, ed. Fikret Adanır ve Suraiya Faroqhi (Leiden: E. J. Brill,)

Fontmagne, L. B. D. D. (1977). *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, (Çev. Celal Altuntaş), İstanbul: Tercüman Yayınları.

Garnett, L. M. J. (2009) *Türkiye'nin Kadınları ve Folklorik Özellikleri*, (Çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Güler, A. (1992) İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları, *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C.1*, Ankara: TC. Başbakanlık Araştırma Kurumu, s. 70-85.

Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. 2(4), (58-80) İbn Batuta (1417/2004) *İbn Battûta Seyahatnâmesi I-II*, 2. Baskı, Çeviri, inceleme ve notlar A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,

İnan, A. (1975), *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, 4. Basılış, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaplan, M. (2004), *XVII. yy'ın İkinci Yarısında Kayseri' de Kadın ve Aile*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, Ankara.

Michaud, Y. (1991) *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroğlu, İstanbul: İletişim Yayınları 1991.

Montagu, L. (1998). *Şark Mektupları*, (Çev. Ahmet Refik), İstanbul: Timaş Yayınları

Ortaylı, İ. (2001) *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ortaylı, İ. (2006) *Osmanlı' yı Yeniden Keşfetmek*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

Özbay, C. (2013), Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak, *Doğu Batı* 63: 185-204.

Tok, Ö. (2005), “Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehirlerindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği”, *E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 18, s. 148-158.

Öztuna, Y. (2004), *Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Türkler*, İstanbul: Babiâli Kültür Yayınları.

Pakalın, M.Z. (1983) *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, III, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Peirce, L. (2012). *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, (Çev. Ayşe Berktaş), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Penzer, N.M. (2015), *Harem*, çev. Hakan Abacı, İstanbul: Alfa Yayınları.

Sert, Ö. (2008), Rodosçuk Kentinde Yasak Aşk (1546-1549): Şer'iyye Sicillerinden Zina Metinlerini Okumak, *Osmanlı'nın Peşinde Bir Yaşam, Suraiya Faroqi'ye Armağan*, İstanbul: İmge Yayınları.

Sonbol, A. (2000). *Osmanlı Mısır'ı ve Modern Mısır'da Tecavüz ve Hukuk, Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Şahin G. (2007), *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*, İstanbul: Gökkuşbuca Yayınları.

Tabakoğlu, A. (1992) Osmanlı Toplumunda Aile, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi-I*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu s.1-19.

Taşcıoğlu, M. (1958), *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*, Ankara: Akın Matbaacılık.

Thornton, T. (2010). *Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)*. (Çeviren Ercan Ertürk), İstanbul: Türk Vakfı Yurt Yayınları.

Topaloğlu, B. (2016), *İslam'da Kadın*-İstanbul: Rağbet Yayınları.

Tucker, A. (1998) *In the House of the Law*.

Tuğlacı, P. (1984), *Osmanlı Döneminde İstanbul Kadınları*, İstanbul.

Üşür, S. (1991), *Din, Siyaset ve Kadın*, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Yağcı, G.Z. (2005) Osmanlı Taşrasında Kadınlara Yönelik Cinsel Suçlarda Adalet Arama Geleneği, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, c. VI, sy. 2, s.s.40- 51.

Zarinebaf-Shahr, F. (2000). Osmanlı Kadınları ve 18. Yüzyılda Adalet Arama Geleneği. M. C. Zilfi içinde, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. ss.250-260.

Zuhayli, D. (1991), *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, c. 7, ss.320- 331.